Книжная палата

ТОШКЕНТ ОҚШОМИ

Ижтимоий-сиёсий шаҳар газетаси

Газета 1966 йил 1 июлдан чиқа бошлаган

№ 128 (8. 326) ◆ 1993 йил ◆ 20 июль, сешанба ◆ Нархи 10 сўм.

МУСТАҚИЛЛИК КУНИНИ МУНОСИБ КУТИБ ОЛАЙЛИК

ТОШКЕНТ ШАҲАР ҲОКИМИ ҲУЗУРИДАГИ МАСЛАҲАТ КЕНГАШИ МАЖЛИСИДАН

15 ИЮЛЬ куни Тошкент шаҳар Ҳокими ҳузуридаги Маслаҳат кенгашининг кенгайтирилган мажлиси бўлиб ўтди. Унга шаҳар бош бошқармалари, бошқармалари, бўлимлари, концернлари ва трестларининг раҳбарлари таклиф этилдилар.

Тошкент шаҳар Ҳокимининг ўринбосари Б. Э. Хўжаев Тошкент шаҳар халқ хўжалигини иқтисодий ва ижтимоий ривожлантиришнинг 1993 йил биринчи ярмидаги якунлари ва иқтисодий ислоҳотларнинг бориши тўғрисида ахборот берди.

Шаҳарда иқтисодиётни барқарорлаштириш ва аҳолини ижтимоий жиҳатдан ҳимоя қилиш бўйича кўрилган тадбирлар туфайли ўтган давр ичида молиявий-кредит сиёсатида муайян даражада вазиятни назорат қилишга эришилди, меҳнат қилиш билан банд бўлган аҳолини озиқ-овқат маҳсулотлари билан таъминлаш бўйича тадбирлар белгиланди, деб таъкидлади у. Шу йилнинг биринчи ярим йиллигида аҳолининг пул даромадлари ўтган йилнинг шу даври билан таққослаганда 7,8 баробарга кўтарилди.

Биринчи ярим йилликда давлат даромадлари бўйича топшириқ 115,5 фоизга бажарилди. Маҳаллий бюджетга тушумлар бўйича топшириқ 118 фоизга адо этилди. Маҳаллий бюджетга даромадлар сарф-харажатлардан 3,7 миллиард сўмга зиёд бўлди. Бу нарса халқ таълимига 90 миллион сўмни, соғлиқни сақлашга 255 миллион сўмга яқинни, ободонлаштириш ишларига эса 1445 миллион сўмдан зиёдроқни йўналтириш имконини берди.

Бюджет даромад қисмининг бажарилиши кўп жиҳатдан иқтисодиётда барқарорлик ва шаҳар корхоналари томонидан 50,5 миллиард сўмликдан зиёд фойданинг олинганлиги билан боғлиқдир. Бунда саноат ишлаб чиқариш ҳажми 126,3 миллиард сўмни, ўсиш суръати эса ўтган йилга нисбатан 102,0 фоизни ташкил этди. Маҳсулот ҳажмининг барча юксалишига меҳнат унумдорлигини ошириш эвазига эришилди, меҳнат унумдорлигининг ўсиши 108,3 фоизни ташкил этди. Бу йил 89,5 миллиард сўмликдан зиёд халқ истеъмоли буюмлари ишлаб чиқарилди, ўсиш суръати ўтган йилга нисбатан 107,1 фоизни ташкил этди.

Кўрилган чора-тадбирлар туфайли капитал қурилишдаги ишларни бирмунча яхшилашга эришилди. 21,5 миллиард сўмлик капитал маблағлар ўзлаштирилди, 14,9 миллиард сўмлик қурилиш-тиклаш ишлари бажарилди, 6 миллиард сўмликка яқин асосий фондлар ишга туширилди. 241 минг квадрат метр уй-жой, тўртта дўкон, Акмал Икромов туманида сут ошхонаси, тандир цехи, чойхона, 44 километрга яқин газ, 17 километрдан зиёд водопровод, 23 километрдан зиёд канализация ва 2 километрга яқин иссиқлик тармоқлари бунёд этилди.

«Маҳалла» дастури бўйича 200 миллион сўмликдан зиёд маблағ ўзлаштирилди. Маҳаллаларда 37 километр газ, 47,8 километр канализация, 1,3 километр водопровод, 32,6 километр ташқи ёритиш тармоқлари фойдаланишга топширилди 116,4 минг квадрат метр кўча ва йўлкалар асфальтланди, 875 та телефон ўрнатилди. Эски шаҳар қисмидаги газлаштириш ишларини тўлалигича ниҳоясига етказиш учун бюджетдан қўшимча равишда 230 миллион сўм ажратилди.

Шаҳар ҳокимлиги капитал қурилиши учун республика бюджетидан ажратилган 3,9 миллиард сўмдан ташқари маҳаллий бюджетдан 1,8 миллиард сўмни излаб топди.

Шаҳар аҳолисига шу йилнинг биринчи ярим йиллигида 65,4 миллиард сўмлик товарлар сотилди. Бу ўтган йилги нархлар қиёси билан таққослаганда 31,8 фоиз ортиқ демакдир. Умумий овқатланиш корхоналарининг товар обороти 7 миллиард сўмни ташкил этди. Биринчи ярим йилликда аҳолига 8,5 миллиард сўмлик пулли хизмат кўрсатилди.

Ўтган ярим йилликда юк ташиш транспорти билан 9,6 миллион тонна халқ хўжалик юклари ташилди. Табиатни муҳофаза этишга қаратилган бир қатор тадбирлар амалга оширилди, ана шу мақсадлар учун 197 миллион сўмликдан зиёд маблағ сарфланди, шу жумладан 42 миллион сўмликка яқин капитал маблағлар ўзлаштирилди.

Аҳолини ижтимоий жиҳатдан ҳимоя қилиш бўйича тадбирлар белгиланди. Шаҳарнинг меҳнат биржаларида ўтган ярим йилликда 7888 киши қайд қилинди, шулардан 3782 киши ишга жойлаштирилди. Яна 11540 ишчи ўринлари ташкил этилди, шулардан 5075 ишчи ўринлари аҳолининг ижтимоий жиҳатдан ҳимоя қилинмаган қатламлари учун ташкил этилди. Ишсизлик бўйича 992 кишига 16,2 миллион сўм миқдорида нафақалар тўланди. 21 касб бўйича 546 киши тайёрланди ва қайта тайёрланди. Мактаб ўқувчилари учун уларнинг ёзги таътиллари пайтида ишлашларини кўзда тутиб 1140 ишчи ўринлари ҳозирланди. Ишчи ўринларининг 5 та ярмаркаси ўтказилди, уларда 1694 киши ишга жойлаштирилди.

Шаҳарда 12,1 мингдан зиёд тадбиркорлик тизимлари қайд қилинди, биринчи ярим йилликда уларнинг миқдори 989 тага кўпайди. Улар томонидан ишлаб чиқарилган маҳсулотларнинг ҳисоб ҳажми 35—40 миллиард сўмни ташкил этди, шу жумладан халқ истеъмол буюмлари 5—7 миллиард сўмни ташкил этди. Шаҳардаги қўшма корхоналар 15—17 миллиард сўмлик маҳсулот ишлаб чиқардилар, шу жумладан 5—6 миллиард сўмлик халқ истеъмоли буюмлари тайёрланди. Шаҳарнинг тадбиркорлик тизимларида 80 мингга яқин киши машғул бўлиб, 5 мингдан зиёд киши меҳнатнинг касаначилик тури билан шуғулланмоқда.

Бу йил шаҳарда 823 та корхона хусусийлаштирилди, шу жумладан 709 та савдо ва умумий овқатланиш, 4 та маҳаллий саноат, 42 та маиший хизмат кўрсатиш корхоналари, «Тошшаҳарширкатбозорсавдо»нинг 56 та, Тошкент мева-сабзавот саноати ишлаб чиқариш бирлашмасининг 12 та корхонаси хусусийлаштирилди.

Шу билан бирга ҳамон халқ хўжалигининг кўпгина тармоқларида, иқтисодий ислоҳотни амалга оширишда сезиларли нуқсонлар мавжуд. Халқ истеъмоли буюмлари ишлаб чиқариш ҳажмининг кам миқдорда ўсганлиги айниқса ташвиш уйғотади. Биринчи ярим йилликда шаҳарнинг 37 корхонаси шундай товарлар ишлаб чиқариш ҳажмини 6,8 миллиард сўмликка пасайтириб юборди.

Бугунги кунда аксарият корхоналар ишлаб чиқаришни такомиллаштириш ва таъмирлашга керак бўлган тегишли молиявий манбаларга эга эмас. Бу нарса шаҳар саноатини қайта жиҳозлаш тизимини хавф остига қўяди. Ваҳоланки кўзланган мақсад маҳсулотларни экспорт қилиш имконини берадиган рақобатбардош маҳсулотлар ишлаб чиқаришдан иборат.

Қурилиш-инвестиция мажмуи молиявий манбаларнинг жуда ҳам танқислигини сезмоқда. Қурилишнинг қимматлашиши эса давом этмоқда.

Лекин шу билан бирга биринчи ярим йиллик якунлари шуни кўрсатдики, шаҳар қурилиш ташкилотлари давлат томонидан ажратилаётган капитал маблағларни ёмон ўзлаштирмоқдалар. Шаҳарнинг бош пудратчиси бўлган «Тошкентқурилиш» уй-жой бошқа ижтимоий-маиший аҳамиятдаги иншоотлар қурилиши ҳажмини сезиларли даражада пасайтириб юборди.

Пудрат ташкилотлари иншоотларнинг ўз вақтида фойдаланишга топширилишини таъминламаяпти. Жумладан ҳозир қурилаётган 33 та уйдан бештаси олти йилдан буён, тўрттаси беш йилдан буён, учтаси тўрт йилдан буён ва ўн бештаси уч йилдан буён бунёд этилмоқда.

Бу нуқсонларнинг боиси туман ҳокимликларининг капитал қурилиши юзасидан назоратни бўшаштириб юборганликларидадир.

Мажлисда бир неча туман ҳокимлари, шаҳар хизматлари, корхоналари ва ташкилотларининг раҳбарлари зиммасига ана шу нуқсонлар учун қатъий талаблар қўйилди.

Шу нарса алоҳида таъкидландики, катта байрам — республика мустақиллигининг икки йиллиги бўсағасида ишдаги мавжуд нуқсонларга барҳам беришга қаратилган чора-тадбирларни белгилаш керак, имкониятдаги барча манбалардан шаҳар иқтисодиётини бундан буён ҳам барқарор қилиш, ишлаб чиқариш ҳажмини ошириш учун фойдаланмоқ даркор.

Маслаҳат кенгашининг мажлисида Р. Ҳамидовнинг Тошкент шаҳрида мустақиллик кунини байрам қилишга тайёргарликнинг бориши тўғрисидаги ахбороти ҳам тингланди.

Маслаҳат кенгаши мажлисининг кун тартибидаги иккита масала транспорт муаммолари — шаҳар аҳолисини ёзги пайтда оммавий равишда темир йўл транспорти, ҳаво йўли транспорти ва шаҳарлараро қатнайдиган автобусларда ташишнинг аҳволи ва бориши ҳамда Тошкент шаҳар йўловчиларни транспортда ташиш Давлат уюшмасининг Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Тошкент шаҳрида пассажир транспорти бошқарувини такомиллаштириш тўғрисида»ги Фармонини ва Тошкент шаҳар Ҳокимининг ана шу масала юзасидан қабул қилган қарорининг бажарилиши бўйича масалалар ҳам кўриб чиқилди. Шу нарса таъкидландики, аҳолини ёзги пайтда белгиланган манзилларга элтишни таъминлаш борасида Ўрта Осиё темир йўли Тошкент бўлинмасининг транспорт корхоналари, «Ўзбекистон ҳаво йўллари» миллий авиакомпанияси «Тошвилоятйўловчитранс» концерни ва шаҳарнинг шу ишга дахлдор бўлган хизматлари томонидан муайян ишлар амалга оширилди. Жумладан, поездларнинг еттита қўшимча қатнов ҳаракати йўлга қўйилди, чипталарни олдиндан сотадиган 27 та касса ишламоқда, аҳолига кўрсатиладиган хизматлар, шу жумладан чипталарни уйларга олиб бориб бериш бўйича ишлар ҳажми сезиларли даражада оширилди. Темир йўл бўлими янги вагонлар ва электр поездларини сотиб олиш учун қўшимча маблағлар топиш йўлларини қидирмоқда, бу гап Жанубий вокзалнинг иккинчи навбати қурилишига ва «Марказий Тошкент» деб аталувчи янги мажмуа қурилишига ҳам тааллуқлидир.

Бироқ вокзалларда ҳамон санитария талабларига риоя қилинмаяпти, автоматик тарзда ишлайдиган маълумотномалар берувчи қурилмалар ва ахборот таблоси ишламаяпти, бошқа нуқсонлар ҳам мавжуд.

Тошкент шаҳар йўловчиларни транспортда ташиш Давлат уюшмаси Ўзбекистон Республикаси Вазирлар маҳкамасининг «Тошкент шаҳрида пассажир транспорти корхоналари Давлат уюшмаси фаолиятини ташкил этиш масалалари тўғрисида» («Тошшаҳарйўловчитранс»)ги ва Тошкент шаҳар Ҳокимининг ана шу масала юзасидан қабул қилган қарорларини бажариш юзасидан муайян ишларни амалга оширди.

Ўтган ярим йилликда 449,5 миллион йўловчи ташилди, бу ўтган йилга қараганда 53,5 миллион кўп йўловчи ташилди деган сўздир. Ҳар куни йўналишларга 1500 га яқин автобус чиқмоқда. Бу автобуслар умумий узунлиги 3385 километр бўлган 199 йўналишларда аҳолига хизмат кўрсатмоқда.

56 жадвал бўйича 14 та янги автобус йўналишлари ва 74 кўрсаткич бўйича йўналишда қатнайдиган таксиларнинг 19 та линияси, 1 та трамвай ва 4 та троллейбус йўналишлари очилди. 62 автобус ва 21 троллейбус йўналишлари бўйлаб ҳаракат йўлларига, шу жумладан маҳаллаларнинг аҳолисига хизмат қиладиган йўлларига ўзгаришлар киритилди.

Ана шу тадбирларнинг ҳаммаси Ўриқзор, Бешқайрағоч, Юнусобод даҳалари, Тошкент Давлат тиббиёт институти талабалари, Шимолий саноат зонаси ходимлари ва бошқа йўловчиларга хизмат кўрсатишни яхшилаш имконини берди.

Уюшма ўз фаолиятининг бир йили мобайнида 382 та автобус, 43 та трамвай, метронинг 17 та вагонини ва 28 та троллейбусни сотиб олди. Шаҳарда қатнайдиган 230 та машина учун ва шаҳар атрофида қатнайдиган 20 та автобуслар учун Жанубий Кореяда ишлаб чиқарилган шу машиналарга ва Туркиядан келтирилган 400 та енгил таксилар валюта ҳисобига сотиб олинди. Бундан ташқари 63 та енгил автомобиллар сотиб олинди.

Метрополитеннинг Юнусобод йўналиши қурилишида 2 миллиард сўмлик капитал маблағлар ўзлаштирилди.

Лекин шу билан бирга йўловчиларни манзилга элтиш юзасидан қилинаётган ишларга талаб ҳамон юқори. Бир қатор корхоналарда ҳаракат составидан фойдаланиш самарадорлигини пасайтиришни тўхтатишга ҳамон эришиб бўлмаяпти. Йўловчилар транспорти зўриқиб ишламоқда. Тошкент шаҳри бўйича давлат назорат комитетининг ўтказган текшируви шу нарсани кўрсатдики, автобусларнинг чиқиш режаларининг бажарилмаслиги оқибатида 50,7 миллион сўм фойда бой берилган. 100 га яқин соз машинанинг бекор туришидан кўрилган зарар эса 27 миллион сўмни ташкил этди. Трамвайларнинг йўлга чиқмаслик ҳоллари 26,7 мингтани, троллейбусларнинг йўлга чиқмаслик ҳоллари эса 28 мингтани ташкил этди. Йўл ва молиявий интизомнинг бузилиш миқдорлари пасаймаяпти.

Шаҳар пассажир транспорти ишини янада ривожлантириш ва такомиллаштириш, аҳолига хизмат кўрсатиш маданияти ва сифатини яхшилаш таъкидлаб ўтилган нуқсонларга барҳам бериш мақсадида Тошкент шаҳар йўловчиларни транспортда ташиш Давлат уюшмаси зиммасига идора тасарруфидаги ташкилотлар ишини барқарорлаштириш эвазига 60 миллион йўловчини ташиш ҳажмини ўстиришни таъминлаш вазифаси юклатилди. Ер ости электр транспорти йўлларидаги энергия манбалари танқислигини қоплаш мақсадида 4 та подстанцияни ишга туширишни таъминлаш, 6 та автостанцияларда қурилиш ишларини ниҳоясига етказиш, 2 та транспорт линиялари ишини туғаллашни таъминлаш белгиланди.

Тошкент шаҳар Ҳокимининг ўринбосари Б. Э. Хўжаев Тошкент шаҳар ерларини комплекс баҳолашдан келиб чиқиб ер муносабатларини такомиллаштириш тўғрисида ахборот берди.

Шу нарса таъкидландики, бозор муносабатларига ўтиш шаҳардаги ерлардан фойдаланишни тартибга келтириш бўйича комплекс тадбирларни амалга оширишни талаб қилади. Маълумки, ерларни иқтисодий жиҳатдан баҳолаш ва ер рентасининг катталиги шаҳар бюджетининг даромад қисмига қўшимча манбаларни олиб киришда муҳим аҳамият касб этади. Шунингдек, у шаҳарнинг бош режасини ҳаётга жорий этишда ҳам муҳим омил бўлиб хизмат қилади.

Маълумки, 1994 йилнинг 1 январидан Ўзбекистон Республикасининг «Ер солиғи ҳақида»ги Қонуни амалга киритилади. Тошкент шаҳридаги ерларга комплекс баҳо бериш чоғида ана шу қонунга асосланиб иш тутиш керак бўлади.

Маслаҳат Кенгашининг мажлисини Тошкент шаҳар Ҳокими А. И. Фозилбеков олиб борди.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармойиши

Ижтимоий адолат қоидаларига риоя этиш ва республика аҳолисини меъёрланган озиқ-овқат маҳсулотлари билан таъминлашга бир хил ёндашиш мақсадида:

1. 1993 йилнинг 1 августигача меъёрланган озиқ-овқат маҳсулотлари аҳолига 1993 йилнинг 20 июлигача амалда бўлган нархларда сотилиши таъминлансин.

2. «Ўзбексавдо» уюшмаси, Ўзбекбирлашув, савдо тармоғига эга бўлган вазирликлар ва идоралар, Қорақалпоғистон Республикасининг Вазирлар Кенгаши, вилоятлар ва Тошкент шаҳри ҳокимликлари ушбу фармойиш сўзсиз бажарилишини таъминласинлар.

3. Ўзбекистон Республикасининг Молия вазирлиги «Ўзбексавдо» уюшмаси ва Ўзбекбирлашув билан биргаликда ана шу мақсадлар учун бюджетдан бериладиган дотация миқдорига зарур ўзгаришлар киритсинлар.

Ўзбекистон Республикасининг Президенти

И. КАРИМОВ.

Тошкент шаҳри,
1993 йил 17 июль

Ҳар бир корхонада муҳандис-конструкторлари мавжуд. Улар энг оддий чизма ишларидан тортиб энг мураккабини ҳам чизиб, ишлаб чиқаришга мослаштириб боришади. Шундайлардан бири Г. Семёновадир. У кўп йиллардан бери Тошкент трактор заводида муҳандис-конструктор бўлиб ишлайди.

СУРАТДА: Г. Семёнова.

Александр Кондрашкин сурати.

Бугунги кун нафаси

РЕСПУБЛИКАМИЗДА

● Мамлакатимизда меҳмон бўлиб турган Германия бундестагининг иқтисодий масалалар бўйича делегацияси аъзолари Қорақалпоғистоннинг Мўйноқ шаҳрида бўлиб, Оролбўйи муаммолари билан танишдилар, сўнг Самарқанднинг тарихий обидаларини кўздан кечирдилар. Улар Ўзбекистон республикаси ташқи ишлар, ташқи иқтисодий алоқалар вазирликларида, табиатни ҳимоя қилиш бўйича давлат комитетида қабул қилиндилар.

● Халқ депутатлари Хоразм вилояти Кенгашининг сессиясида ислоҳотлар шароитида вилоятни ижтимоий-иқтисодий тараққий эттиришни жадаллаштириш, шунингдек тадбиркорлик, ишбилармонлик, халқ ҳунармандчилигини ривожлантириш масалалари муҳокама этилди.

● Наманган ва Сурхондарё вилоятлари ҳокимликларида ёшлар вакиллари билан учрашувлар бўлиб ўтди.

● Нукус — Кумшунгул йўналиши бўйича йўловчилар поездининг мунтазам қатнови йўлга қўйилди.

● Тошкентда 4-10 октябрь кунлари Ўзбекистон Президенти Ислом Каримов ҳомийлигида ўтказиладиган бокс бўйича биринчи халқаро мусобақага Мустақиллик кубоги номи берилди. Бош вазир ўринбосари Муҳаммаджон Қорабоев бошлиқ бу нуфузли мусобақани ўтказишга тайёргарлик кўриш ташкилий комитетининг мажлисида Мустақиллик кубогига Куба, Россия, АҚШ, Германия, Франция, шунингдек Осиё ва Африканинг кўпгина бошқа давлатлари боксчилари таклиф этилганлиги маълум қилинди.

● Тўрақўрғондаги «Ўзбекистон» жамоа хўжалигида 5 минг томошабинга мўлжалланган стадион фойдаланишга топширилди.

● «Ўзбекнефтгазқурилиш» бирлашмаси Тошкентда ўтказиладиган халқаро театр фестивалига ҳомийлик қилиб, 3 миллион сўм пул ўтказди.

ҲАМДУСТЛИКДА

● Тожикистон — Афғонистон чегарасидаги вазият кескинлигича қолмоқда. Бу ерга келган Россиянинг хавфсизлик бўйича вазири Виктор Баранников чегара қўшинлари бўлинмаларида бўлди. Чегарадаги вазиятни барқарорлаштириш мақсадида Россия, Тожикистон, Афғонистон ва Ўзбекистон вакиллари иштирокида музокаралар ўтказиш ҳам режаланяпти.

● Россия Президенти Борис Ельцин тожик-афғон чегарасида 13 июль рўй берган воқеаларда мардлик ва жасорат кўрсатган чегарачиларни мукофотлаш тўғрисида фармон чиқарди. Унга кўра 6 чегарачига Россия Федерацияси Қаҳрамони унвони берилди, кўплаб чегарачиларга орден ва медаллар берилди.

● Қозоғистон Президенти Нурсултон Назарбоевнинг Таиландга расмий ташрифи бошланмоқда. У бу мамлакатга борар экан, қисқа вақт Деҳлида тўхтаб ўтади ва Ҳиндистон раҳбари Нарасимха Рао билан учрашади.

● Эртага Беларусь Олий Кенгашининг раиси Станислав Шушкевичнинг Америка Қўшма Штатларига расмий ташрифи бошланади. У АҚШ Президенти Билл Клинтон билан учрашади. Ҳар икки мамлакат ўртасида ҳамкорликни ривожлантиришга қаратилган қатор ҳужжатлар имзоланиши кутиляпти.

● Бугунги кунда Россия Президенти ва ҳукумати девони учун сарф-харажатлар 21 миллиард рублни ташкил этаётган экан. Россия Олий Кенгаши харажатлари ҳам давлат ғазнасига қарийб шунчага тушмоқда.

● Кеча номаълум жиноятчилар Москвадаги «Кашира шоссесида тадқиқотчи космонавт Игорь Волкка ҳужум қилиб, уни калтаклаганлар, 80 минг сўм пули, қимматбаҳо буюмлари ҳамда «Мерседес» автомашинасини тортиб олиб, ғойиб бўлганлар. Худди шунингдек, Подольск яқинидаги Симферополь шоссесида Братск ўрмон саноат мажмуасининг бош директори Э. Г. Евтушенко ўз машинасида рафиқаси билан кетаётганда номаълум жиноятчилар томонидан тўхтатилиб, отиб ташланган.

ХОРИЖДА

● Саудия Арабистони Албанияда Босния ва герцеговиналик қочоқ мусулмонлар учун қароргоҳлар ташкил этишга қарор қилди. Уларнинг ҳар бирига 20 миллион доллар сарф этилиб, бу қароргоҳларда уй-жой, мактаб, касалхона ва масчитлар қурилади.

● Келгуси йил охиригача Германияни 144 минг америкалик ва 380 минг рус ҳарбийлари тарк этиши керак. 1990 йилда 780 минг нафар хорижий аскар бўлган Германияда 1995 йил бошига келиб улардан биронтаси қолмаслиги керак.

● Сэул радиосининг хабар беришича, Хитой Россиядан 2 мингта танк сотиб олиш, улардан қишлоқ хўжалигида фойдаланиш ниятидадир.

● Шри-Ланка маъмурлари ночор аҳоли ҳатто байрам кунлари ҳам гўштли таом тайёрлашга қурби етмаслигини ҳисобга олиб, уни телевидение орқали реклама қилишни ман этиб қўйдилар.

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг қарори

УЙ-ЖОЙ ФОНДИГА ХИЗМАТ КЎРСАТИШ ВА УНИ САҚЛАШ УЧУН ҲИСОБ-КИТОБЛАРНИНГ КОНТРАКТ (ШАРТНОМА) ТИЗИМИГА ЎТИШ ТЎҒРИСИДА

«Ўзбекистон Республикасида коммунал хизмат кўрсатишни бошқаришни такомиллаштириш тўғрисида» 1993 йил 15 июлдаги Фармонга ва «Давлат уй-жой фондини хусусийлаштириш тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонунига мувофиқ Вазирлар Маҳкамаси қарор қилади:

1. 1994 йил 1 январгача мулк эгалари ва уй-жойларни ижарага олувчилар билан ҳудудий коммунал-фойдаланиш ташкилотлари ўртасидаги муносабатларни уй-жой фондига хизмат кўрсатиш ва уни сақлаш учун ҳисоб-китобларининг контракт (шартнома) тизимига ўтказиш зарур деб ҳисоблансин.

Уй-жой фондига хизмат кўрсатиш ва уни сақлаш учун томонларнинг ўзаро жавобгарлиги тўғрисида Ўзбекистон Республикаси Коммунал хизмат кўрсатиш вазирлиги томонидан ишлаб чиқилган намунавий шартнома-контракт маъқуллансин.

2. Белгилаб қўйилсинки:

Ҳисоб-китобларнинг уй-жой фондини сақлаш ва ундан фойдаланиш бўйича норматив (ҳақиқий) харажатларни мулк эгалари ва уй-жойларни ижарага олувчилар ҳисобига қоплашни назарда тутувчи янги тизимига ўтиш унга хизмат кўрсатишга давлат дотациялари миқдорларини ҳар йили қисқартириб борган ҳолда босқичма-босқич амалга оширилади;

1993 йилда маҳаллий ҳокимият органларининг уй-жой фондидан фойдаланиш ва уни сақлаш бўйича ҳақиқий харажатларининг 70 фоизи бюджет ҳисобидан қопланади, кейинчалик дотация миқдори йил сайин 10 фоизга камайтириб борилади ва кейинги йилларда мазкур харажатлар тўлиқ мулк эгалари ва уй-жойларни ижарага олувчилар ҳисобига қопланади.

3. 1994 йилдан бошлаб аҳолига коммунал хизмат кўрсатиш бўйича харажатларни маблағ билан таъминлаш Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятлар ва Тошкент шаҳар бюджетлари ҳисобига амалга оширилсин.

Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги:

Ўзбекистон Республикаси Коммунал хизмат кўрсатиш вазирлиги билан биргаликда 20 кун муддатда контракт тизимини ҳисобга олган ҳолда, уй-жой фондига хизмат кўрсатиш ва уни сақлаш даромадлари ва харажатлари балансини тайёрласин ҳамда Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгашига, вилоятлар ва Тошкент шаҳар ҳокимликларига ушбу мақсадлар учун ажратиладиган бюджет маблағлари ҳажмларига тегишли ўзгартиришлар киритсин;

1993 йилнинг иккинчи ярим йили ва кейинги йиллар учун республика бюджетида Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгашига, вилоятлар ва Тошкент шаҳар ҳокимликларига кўрсатиб ўтилган мақсадлар учун махсус субсидиялар бериш кўзда тутилсин.

4. Мулк эгалари ва уй-жойларни ижарага олувчилар билан ўзаро муносабатларнинг кўрсатиб ўтилган тартиби ўз балансида уй-жой фонди бўлган вазирликлар, идоралар, бирлашмалар, корхоналар ва ташкилотларга ҳам жорий этилсин. Уларга ҳар йили уй-жойлардан фойдаланиш ва уларни сақлашга тегишли маблағлар ажратиш юклатилсин.

5. Ўзбекистон Республикаси Коммунал хизмат кўрсатиш вазирлиги икки ой муддатда Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши, вилоятлар ва Тошкент шаҳар ҳокимликлари билан биргаликда уй-жой фондининг тўлиқлик ва шинамлик даражасига, шунингдек, уйнинг тоифасига, қулайликлар мавжудлигига ва хизмат кўрсатиш сифатига кўра, умумий майдоннинг 1 квадрат метри учун ҳақ тўлаш тарифини аниқлаш тартибини ишлаб чиқсин ва тасдиқласин.

(Давоми 2-бетда).

ҚУРУВЧИЛАР КУНИГА

КЕЧА Ўзбекистон Республикаси Вазирлар маҳкамасида республика Бош вазирининг ўринбосари К. Н. Тўлаганов раислигида қисқа амалий кенгаш бўлиб ўтди. Унда қурувчиларнинг касб байрамини уюштириш ва ўтказиш билан боғлиқ масалалар қараб чиқилди.

Кенгашга қурилиш вазирликлари ва идораларининг биринчи мутасаддилари, шунингдек ижодий жамоатчилик вакиллари, шу жумладан республикада чоп этиладиган нашрлардан журналистлар ҳам таклиф этилдилар.

Учрашув чоғида шу нарса таъкидландики, бугунги кунда Тошкент том маънода, ҳозирги мавжуд қийинчиликларга қарамай, катта бир қурилиш майдонига айланмоқда, қурилиш конвейери тўхтамаяпти. Ана шу боисдан ер юзидаги энг саховатли ва тинч касб эгалари меҳнатини ҳар жиҳатдан ардоқласак арзийди.

Байрамнинг тантанали қисми Алишер Навоий номидаги театрда ўтказилиши белгилаб олинди. Худди шу ернинг ўзида санъат усталарининг концертлари ҳам бўлади.

Кенгаш пайтида шунингдек айрим бошқа ташкилий масалалар ҳам қараб чиқилди.

«ТАБАССУМ» ҚУВОНЧИ

Мирзо Улуғбек туманидаги Амир Темур номли 25-ўрта мактабда «Табассум» оромгоҳи ишлаб турибди. Унда айни пайтда 60 нафардан ортиқ ўқувчи дам олмоқда. Оромгоҳга тажрибали муаллима Донохон Турдиева раҳбарлик қилади. Тарбиячилардан Заҳро Назармуҳамедова, Саида Иброҳимова, бош етакчи Гулнора Собировалар сидқидилдан меҳнат қилмоқдлар.

Ўқувчилар учун оромгоҳда барча шарт-шароитлр яратилган. Уч маҳал иссиқ овқат жорий қилинган. Ошпазлардан Ҳисомиддин Латифхўжаев ва Маҳсума Нурматовалар болаларга мазали таомлар, салқин ичимликлар тайёрлаб берадилар.

Оромгоҳда бир қатор маданий-маърифий тадбирлар ўтказилиб турилади. «Оромгоҳ гўзали», «Балли йигитлар» танловлари, мушоира кечалари ана шулар жумласига киради.

Тарбиячилар режа асосида кинотеатрларга, қўшни оромгоҳларга, табиат қўйнига саёҳатлар уюштириб, болаларни янгиликлар билан таништириб боришмоқда.

«Яхши дам, меҳнатга ҳамдам» деганларидек ўқувчилар мазза қилиб дам олиб, янги ўқув йилига янги куч-ғайрат билан келадилар.

Шаҳло ШОИСЛОМОВА.

УЙ-ЖОЙ ФОНДИГА ХИЗМАТ КЎРСАТИШ ВА УНИ САҚЛАШ УЧУН ҲИСОБ-КИТОБЛАРНИНГ КОНТРАКТ (ШАРТНОМА) ТИЗИМИГА ЎТИШ ТЎҒРИСИДА

(Давоми. Боши 1-бетда).

Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгашига, вилоятлар ва Тошкент шаҳар ҳокимликларига ушбу тартиб асосида умумий майдоннинг бир квадрат метри учун ҳақ тўлаш бўйича аниқ ставкаларни белгилаш ҳуқуқи берилсин.

6. Квартира ҳақи тўлаш бўйича фуқароларнинг айрим тоифалари учун ҳозирги вақтда амалда бўлган имтиёзлар сақлаб қолинсин, тарифлардаги тафовут бюджет манбалари, шунингдек, уй-жой фондининг кимга қарашли эканлигига кўра, корхоналар ва ташкилотларнинг маблағлари ҳисобига уй-жойлардан фойдаланиш ташкилотларига тўлансин.

7. Уй-жойларга хизмат кўрсатиш қийматини тўлаш бўйича аҳолининг анчагина харажатларини қоплаш учун Ўзбекистон Республикаси Меҳнат вазирлиги, Ижтимоий таъминот вазирлиги, Коммунал хизмат кўрсатиш вазирлиги Молия вазирлиги билан биргаликда бир ой муддатда кўп болали, кам таъминланган оилаларга алоҳида пул нафақалари тўлаш тартиби тўғрисида таклифларни ишлаб чиқсинлар ва тасдиқлаш учун Вазирлар Маҳкамасига киритсинлар.

8. Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши, вилоятлар ва Тошкент шаҳар ҳокимликлари Ўзбекистон Республикаси Коммунал хизмат кўрсатиш вазирлиги, тегишли ҳудудий коммунал-фойдаланиш бирлашмалари билан биргаликда:

шу йилнинг 1 ноябригача мулк эгалари ва уй-жойларни ижарага олганлар билан ўзаро ҳисоб-китобларнинг янги тизимига ўтиш тўғрисида шартнома-контрактлар тузсинлар;

аҳоли ўртасида зарур тушунтириш ишларини ўтказсинлар, бу ишларга маҳалла ва уй жой комитетларини кенг жалб этсинлар.

Уй-жойлардан фойдаланиш ташкилотлари томонидан аҳолининг яшаш шароитларини яхшилаш ва хизмат кўрсатиш сифатини ошириш бўйича олиб борилаётган ишлар учун маҳалла ва уй-жой комитетларининг жавобгарлигини оширсинлар.

9. Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги Коммунал хизмат кўрсатиш вазирлиги, Энергетика ва электрлаштириш вазирлиги, Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши, вилоятлар ва Тошкент шаҳар ҳокимликлари билан биргаликда икки ой муддатда аҳолининг коммунал хизматлар (уларнинг ўз харажатларини ўзи қоплашга босқичма-босқич ўтишини назарда тутган ҳолда) учун ҳисоб-китоблари тартиби тўғрисида Вазирлар Маҳкамасига таклифлар киритсин.

10. Ўзбекистон Республикаси вазирликлари, идоралари, корхоналар ва ташкилотлари аҳоли томонидан ҳамда республика халқ хўжалигида фойдаланиладиган сув, табиий газ ва бошқа энергия манбаларини тежаб сарфлаш мақсадида Вазирлар Маҳкамасининг 1993 йил 26 майдаги 166-ф-сон фармойишини сўзсиз бажаришга доир қўшимча чора-тадбирлар кўрсинлар.

11. ЎзССР МИК ва ХКСнинг «Квартира ҳақи ҳамда шаҳарларда ва шаҳар типидаги посёлкаларда уй-жойлардан фойдаланишни тартибга солишга доир чора-тадбирлар тўғрисида» 1927 йил 26 майдаги 63-сон, ЎзССР ХКСнинг 1945 йил 31 декабрдаги 2078-сон қарорлари кейинги ўзгаришлари билан бирга ўз кучини йўқотган деб ҳисоблансин.

12. Мазкур қарорнинг бажарилишини назорат қилиш Бош вазир ўринбосари ўртоқ К. Н. Тўлаганов зиммасига юклатилсин.

Вазирлар Маҳкамасининг Раиси
И. КАРИМОВ.

Тошкент шаҳри,
1993 йил 17 июль.

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ВАЗИРЛАР МАҲКАМАСИНИНГ «УЙ-ЖОЙ ФОНДИГА ХИЗМАТ КЎРСАТИШ ВА УНИ САҚЛАШ УЧУН ҲИСОБ-КИТОБЛАРНИНГ КОНТРАКТ (ШАРТНОМА) ТИЗИМИГА ЎТИШ ТЎҒРИСИДА»ГИ ҚАРОРИГА

ШАРҲ

Сўнгги пайтда республикада иқтисодиётнинг барча тармоқларида бозор муносабатларига босқичма-босқич ўтишни таъминлайдиган чора-тадбирлар мажмуини амалга ошириш борасидаги ишлар анча кучайди. Республика аҳолисини, айниқса унинг эҳтиёжманд табақаларини ижтимоий ҳимоялаш ҳақида ғамхўрлик қилиш бозор муносабатларига ўтишнинг асосий мезонларидан биридир.

Давлат уй-жой фондини хусусийлаштириш ана шундай чора-тадбирлардан биридир. Квартираларга қўйилаётган нархлар аҳолининг кенг табақалари учун мақбул даражададир, шу сабабли давлат уй-жой фондининг 80 фоиздан кўпроғи фуқароларга мулк қилиб берилди. Шундан бир фоиздан камроғигина квартира баҳосини бўлиб-бўлиб тўлаш шарти билан сотиб олинди. Чунончи, амалдаги нархларга кўра қиймати 2 миллион сўмдан кўпроқ турса-да, фуқаролар учун битта квартиранинг ўртача қиймати 8,2 минг сўмга тўғри келди.

Уй-жой фондининг катта қисми хусусийлаштирилиб, фуқароларнинг мулкига айлантирилган ҳозирги шароитда унга хизмат кўрсатиш тизими, уй-жойларни сақлаш, фойдаланиш шартлари қандай бўлади, уй-жой эгалари билан уй-жой фондига хизмат кўрсатиш бўлинмалари ўртасидаги ўзаро муносабатлар қандай асосга қурилиши керак, деган савол туғилади.

Давлат уй-жой фондини асраш, ундан фойдаланиш билан уй-жой-коммунал хўжалик ташкилотлари шуғулланади. Уларнинг фаолияти тўла-тўкис давлат бюджети ҳисобидан пул билан таъминланиб келинган эди ва ҳозир ҳам шундай бўлмоқда. Уй-жой фондидан фойдаланишга, инженерлик ускуналарини ва умумий фойдаланиш жойларини таъмирлашга сарфланаётган маблағнинг 99,7 фоизини давлат бермоқда. Бу харажатлар йилига 15,7 миллиард сўмни ташкил этмоқда, коммунал хизмат кўрсатишга (иссиқ сув ва иссиқлик билан таъминлашга) берилаётган ёрдам 97 фоизни ёки 56,6 миллиард сўмни ташкил этаяпти.

Яқинда эълон қилинган «Ўзбекистон Республикасида коммунал хизмат кўрсатишни бошқаришни такомиллаштириш тўғрисида»ги Фармон ва мазкур қарор уй-жой-коммунал тармоқни тубдан қайта қуришни, унинг бозор иқтисодиётига аста-секин ўтишини, ҳамда уй эгалари ва уй-жойни ижарага олганлар билан республика коммунал хизмат кўрсатиш бўлинмалари ўртасидаги ўзаро муносабатларни ўзгартиришни кўзда тутади.

Бу ишга ҳисоб-китоб қилишнинг контракт тизими асос қилиб олинади. Бу тизим бозор иқтисодиёти ривожланган мамлакатларда кенг қўлланилади. Мазкур муаммога доир ҳужжатларни тайёрлаш чоғида ушбу тажриба ҳар томонлама ўрганилди. Бунинг маъноси шуки, уй эгалари ва уй-жойни ижарага олувчилар билан ҳудудий коммунал-уй-жойлардан фойдаланиш бирлашмалари ўртасидаги ўзаро муносабатлар тузилган контракт (шартнома) асосига қурилади. Контракт ҳар иккала томоннинг вазифаларини, яъни ҳисоб-китоб қилишнинг янги шароитда тегишлича хизмат кўрсатишни таъминлайдиган ташкилотнинг, шунингдек, уй эгасининг, уй-жойни ижарага олган шахснинг ҳам вазифаларини кўзда тутади.

Уй-жой фондини асраш ва унга хизмат кўрсатишнинг нархлари ва тарифлари Коммунал хизмат вазирлиги, Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши, вилоятлар ва Тошкент шаҳри ҳокимликлари билан биргаликда ишлаб чиқилган услубиятга мувофиқ белгиланади. Умумий майдоннинг ҳар бир квадрат метри учун тўланадиган ҳақ уй-жой фондининг пухталиги ва ободлиги даражасига, унинг қайси тоифадаги уйлар қаторига киришига, қулайликларнинг мавжудлигига, хизмат кўрсатиш сифатига қараб белгиланади.

Шартнома тузиш асосан 1993 йил 1 ноябргача тугалланиши лозим. Бу эса Коммунал хизмат кўрсатиш вазирлиги, уларнинг жойлардаги ҳудудий органларидан, шунингдек, тегишли ҳокимликлардан катта тушунтириш ва ташкилотчилик ишини талаб қилади.

Вазирлар Маҳкамаси қабул қилган қарорнинг асосий мақсади ҳисоб-китоб қилишнинг янги тизимига аста-секин ўтишни таъминлашдан иборат. Бу тизим уй-жой фондини асраш ва ундан фойдаланишнинг меъёрий (амалдаги) харажатларини бюджет маблағи, шунингдек, уй эгаси ва ижарачи маблағи ҳисобидан қоплашни кўзда тутади. Масалан, 1993 йилда маҳаллий ҳокимият идораларига қарашли уй-жой фондидан фойдаланиш ва уни асрашнинг амалдаги харажатларининг 70 фоизи бюджет ҳисобидан тўланади ва кейинчалик бюджетдан бериладиган ёрдам миқдори ҳар йили ўн фоиз камайтириб борилади, харажатларнинг қолган қисмини уй-жой эгалари тўлайдилар.

Ҳисоб-китоб қилишнинг янги тизимига ўтиш зарурати ана шу билан боғлиқки, ана шу мақсадларга қилинаётган харажатлар бир неча ўн баравар ошганига қарамай, ҳақ тўлашнинг мавжуд тизими кўп йиллар давомида ўзгармай қолаверади. Масалан, саҳни 28 квадрат метрдан иборат икки хонали квартира инженерлик ускуналарини сақлаб туриш, ундан фойдаланиш ва таъмирлаш учун бир ойлик харажатлар ҳозир давлатга 1708 сўмга тушмоқда, квартирани ижарага олган фуқаро эса атиги 5,5 сўмни ёки 0,3 фоизини тўламоқда. Ҳисоб-китоб қилишнинг янги тизимига ўтиш аҳолининг оилавий бюджетига кескин таъсир қилмаслиги учун давлат томонидан тўланадиган пул аста-секин камайтирилиб борилади.

Мазкур қарорга мувофиқ фуқароларнинг айрим тоифалари учун бюджет манбалари ҳамда бирлашма, корхона ва ташкилот маблағи ҳисобидан квартира ҳақи тўлашдаги ҳозир амал қилиб турган имтиёзлар сақланиб қолишини таъкидлаш зарур. Бундан ташқари, Меҳнат вазирлигига республиканинг бошқа бир қанча вазирликлари ва идоралари билан биргаликда уй-жойларга хизмат кўрсатиш қийматини тўлаш учун компенсация сифатида кўп болали ва муҳтож оилаларга пул нафақалари тўлаш тартиби тўғрисидаги таклифларни тайёрлаш топширилди. Ҳисоб-китобларнинг кўрсатишича, ана шу мақсадларга шу йилнинг охиригача бюджетдан сал кам бир миллиард сўм ажратишга тўғри келади.

Мазкур чора-тадбирлар хусусийлаштирилган уй-жойга хизмат кўрсатишнинг янги тизимига босқичма-босқич ўтишни таъминлаши лозим.

** Нуқтаи назар*

ФИЛЬМЛАР КИТОБИ ЗАРУР

КИНОНИНГ ўқилмаган саҳифалари кўп. Кино захматкашларининг ижоди ўрганилишида, баҳоланишида эса бирёқламаликка йўл қўйилганини тан олишимиз керак. Ахир киношунос илмий фаолиятида маълум ва машҳур андозаларга амал қилиниши талаб этилади. Методологик асос қилиб «марксизм-ленинизм классиклари асарлари» олиниши, миллий кинонинг камол топгани (ёки топмагани!) социалистик реализм андозаларига риоя қилингани (ёки риоя қилинмагани) билан ўлчаниши ҳеч кимни таажжублантирмасди ҳам. Ҳурматли ноширлар шундай қолиплардан жиндек чиққан икки рисоламни қайтариб берганлари, «марксизм-ленинизмдан цитата келтирмабсизку!» деб қўлёзмани четга суриб қўйишлари бизнинг авлод хотирасида қолади. «Форобийнинг санъатлар ҳамда уларнинг муносабатларига берган таърифидан келиб чиқдим» — деб кўп овора бўлганлардanman. Аслида буюк аллома мураккаб назарий масалаларни соддагина жумлаларда баён этиши ҳайратга келтиради. У санъатларни бир-биридан устун қўймайди (эсланг, «санъатлар ичида энг муҳими кинодир» В. И. Ленин), Балки улар ўз фазилатлари билан ажралиб туришларини таърифлайдики, бу ҳол синтетик санъат бўлмиш кинонинг хусусиятларини белгилашда жуда қўл келади...

Шундай қилиб, кинематографиямиз тарихини қайта ўрганиш, тадқиқ қилиш, кўп жилдлик илмий асарларда фильмлар, қаҳрамонлар, жанрлар, бадиий шакллар, санъаткорлар, услублар ҳақида батафсил, холис фикр юритишга қарор қилсак ишни нимадан бошлаш керак?

Бу саволга киношуносларнинг илмий гуруҳи тўкис жавоб берар. Биз айрим мулоҳазаларимизни келтириш билан чекланамиз.

Ўзбек киносининг туғилиши 1908 йилда ижодини бошлаган хоразмлик Худойберган Девонов номи билан боғлиқ сифатида таърифлаймизми? Ёки 1925 йил 3 февраль куни биланми? Худди ўша куни Файзулла Хўжаев ўзбек давлат киноширкатини тузиш ҳақидаги қарорга имзо чеккан эди. Ёки биринчи ўзбек бадиий фильми «Пахта-орол» суратга олиниб экранга чиққан 1925 йилни чегара қилиб оламизми?

Ўзбек киносини «Октябрнинг меваси» сифатида таърифлаймизми ёки бу санъатга бўлган эстетик эҳтиёж классик шеъриятимизда ҳам, тенги йўқ миниатюрамизда ҳам сезилиб туришини, ниҳоят сўнгги Хоразм хони саройида девонлик қилган ўқимишли хиваликнинг ўғли Худойберганнинг истеъдоди, интилишини кўриб кинематографни Ўрта Осиёда кашф этилиши учун шароит яратганини қайд этамизми? 1926 йили «Х. Девонов Хоразмга сургун қилинган немислардан кинематограф сирларини ўрганган, улардан «Патэ» кино аппаратини сотиб олган ва Хивада халқ сайилларини суратга олган, ўша ерда бепул кинотомошаларини уюштирган» деб ёзганимизда журнал ходимлари «Келинг, немисдан эмас, русдан ўрганган, денг қўйинг» деб туриб олган ҳам эдилар.

Агар кинематографиямизнинг илк асарлари 1908 йилдаёқ пайдо бўлганини Х. Девонов ўзининг фаолиятида ҳеч қандай тўсиқларга учрамай, Хивада «суратчи» оператор сифатида ижод этганини қайд этсак, ислом дини кинога қарши бўлган деган мулоҳазаларга чек қўярмиди?!

Энди ўзбек киносининг дастлабки асарлари ҳақида фикр юритилганида эса рус кинематографчиларининг иштироки масаласи қандай ҳал этилади? Бу ўринда сақланиб қолинган фильмларга, энг муҳими, архив ҳужжатларига, хотираларга мурожаат этишимиз зарур кўринади. Москва, Ленинград, Киев, Одессадан ўлкамизга келган ва 20-40 йилларда ўзбек ҳамкасблари билан ҳамкорликда ишлаганлар ҳақида ҳикоя қилганимизда «устозлар ва шогирдлар» муносабатини таърифлашга одатланганмиз. Аслида ҳамкорлик бўлган, икки, уч миллат вакиллари суратга олиш гуруҳининг тенг ҳуқуқли аъзолари бўлганлар. Яқинда топилган бир ҳужжатда Наби Ғаниев Ўзбекистонга келган ва биринчи фильмларни яратишда иштирок этган рус кинематографчиларидан ёшлар фақат кино техникасини ўрганганларини таъкидлайди-ки, бу ҳол қалдирғоч арбоблар эстетик мустақилликни талаб этганларини ва унга эришганларини кўрсатади. Наби Ғаниев, Абубакир Иброҳимов, Малик Қаюмов, Сулаймон Хўжаев, Йўлдош Аъзамов актёр, оператор, режиссёр, сценарийнавис сифатида мустақил равишда ижод этганларини ва ўзларининг бундай фаолиятлари билан «таклиф этилган» санъаткорларни бадиий жиҳатдан бойитганларини москвалик Н. Н. Клади, А. Г. Усольцев қайд этганлар. Александр Георгиевич Москванинг Ленинград шоссесидаги уйига борганимизда «Қасам» (1936 йил) ўзбек давлат киноси суратга олинишида Лутфихон ая Саримсоқова, Асад ака Исматовдан ижрочилик санъати сирларини ўрганганини ҳаяжон билан, миннатдорчилик билан айтган эди. Лутфихон ая ритмни ҳис этиши, Асад ака бир чеккада чой ичиб ўтириши ва бир зумда кинокамера ёнида ҳолатга қараб қаҳрамонининг руҳиятини тасвирлаши москвалик режиссёрни ҳайратга келтирган. Бундай мулоҳазаларимиз билан масалага бир андоза билан ёндошиш керак, демоқчи эмасмиз, асло. Ўзбекистонга келган кинематографчиларнинг айримлари маданиятимизга меҳр қўйган, унга сидқидилдан хизмат қилиш ниятида бўлган. Баъзи «драматург»лар эса енгил-елпи ёзилган сценарийларини студиямизга ўтказиб, катта пул олиб ҳам юрган. Биз эса бундай масалаларга давр чўққисидан назар ташлаб, фильмларни таҳлил қилиб, янги ҳужжатлар асосида холис фикр айтишимиз зарур.

Кино тарихи билан боғлиқ бўлган бундай муаммолар ниҳоятда кўп. Улардан яна бирини эслатайлик.

Ўзбек миллий кинематографияси собиқ «Совет Иттифоқи кўпмиллатли киноси»да қандай ўрин тутган?

Ўзбек фильмлари хорижий мамлакатларда мунтазам равишда ўтказилиб турган фестивалларда камдан-кам иштирок этган. «Сен етим эмассан», «Тошкент — нон шаҳри», «26-си отилмасин», «Тоҳир ва Зуҳра», «Алишер Навоий» каби ўнлаб фильмлар эса юксак талабларга жавоб беришини эсланг. Урушдан кейинги даврда яратилган энг бақувват тарихий асарлардан бири — «Абу Али ибн Сино» чи? Бундай мисоллар кўп. Лекин марказий студияларгина халқаро анжуманларнинг доимий иштирокчилари эди. Гап фақат олинмаган халқаро совринларда эмас, фильмларимизни хорижий мамлакатлар фестивалларида кўрсатмаслик, ўзбек санъаткорларини ҳамкасблари бўлмиш араб, турк, хитой, ҳинд, япон санъаткорлари билан яқинлашувини истамаслик деб англамоқ керак.

Куни кеча ТошДУ университети журналистика факультети талабалари шаҳримизнинг «Чорсу» меҳмонхонаси ёнида ҳамда Алишер Навоий кўчасида йўловчиларга ўзбек киноси тарихига оид саволлар билан мурожаат этдилар. Минг афсуслар бўлсинки, кўпчилик биринчи ўзбек фильмини ҳам, «Алишер Навоий» фильмида бош ролни ўйнаган актёрни ҳам, «Сен етим эмассан»нинг мазмунини ва бу асарнинг режиссёрини ҳам, «Шарқ юлдузи» киноширкати қачон ва қаерда ташкил топганлигини ҳам билмас экан... Аслида миллий кинематографиямиз билан фахрлансак арзийди. Унинг шоҳ асарлари ўзбекнинг гўзаллиги, сахийлиги, меҳнатсеварлиги, жасорати, иродасини тараннум этади. Ана шундай фильмлар китоби ҳам керакдир!

Ҳамидулла АКБАРОВ.

СУРАТЛАРДА: «Қасам» ва «Фарзандлар» фильмларидан лавҳалар.

БАРКАМОЛ АВЛОД ТАРБИЯСИГА БАҒИШЛАНДИ

Сергели туманининг «Маданият» маҳалласида Ўзбекистон Республикаси мустақиллигининг икки йиллик тантанаси олдидан «Мустақил ўлкага соғлом ва баркамол фарзандлар тарбиялайлик» мавзусида туман соғлиқни сақлаш ходимлари билан маҳалла аёллари ўртасида савол-жавоб кечаси ўтказилди. Уни 11-поликлиника, 17-болалар поликлиникасининг тармоғи ва 10-туғруқхонага қарашли хотин-қизлар маслаҳатхонасининг жонкуяр ходимлари уюштиришди.

Кечада туман соғлиқни сақлаш бўлими ташкилий ишлар шўъбаси бошлиғи Т. Жабборов, туман Қизил ярим ой жамиятининг раиси О. Самандарова, туман саломатлик марказининг бош шифокори О. Маҳамадалиева ва бошқалар иштирок этишди. Учрашувни 11-поликлиниканинг бош шифокори М. Муротхўжаев қисқача кириш сўзи билан очди. Сўнгра шу шифохона шифокори Ф. Шокирова, 10-туғруқхона хотин-қизлар маслаҳатхонасининг шифокори Н. Ли, 17-болалар поликлиникасининг шифокори Қ. Собирова, 385-болалар боғчасининг мудираси С. Ҳакимова ва бошқалар, ёш авлодни соғлом ва баркамол тарбиялаш ҳақидаги фикрлари ва амалга оширилаётган ишлари ҳақида сўзлаб бердилар.

Мукаррамхон ФОЗИЛОВА,
6-кутубхонанинг катта кутубхоначиси.

ФРАНЦУЗ халқпарвар файласуфи, ёзувчи Мишель де Монтень таъкидлаб ўтганидек: «Китоблар менга бутун ҳаёт йўлимда ҳамроҳлик қилдилар ва мен ҳар вақт ва ҳамма ерда улар билан бирга нафас олдим. Улар кексалик йилларимда, узлатда танҳо яшайдиган онларимда менга тасалли бўлдилар. Шеърлар эса жонга тегиб кетадиган бекорчилик юкидан ҳалос этдилар ва ҳар дам менга беъмани улфатлардан қутилиш имконини берадилар. Агар тан оғриқлари бошқа жами нарсаларни ўзига бўйин эгдирадиган даражада кучайиб кетмаса, китоблар ўша оғриқ ҳуружларини ҳам юмшатадилар.

Шоир Абдулла Жалилнинг Ғафур Ғулом номли нашриёт матбаа бирлашмасида чоп этилган «Уйғоқ руҳлар» шеърий китоби ҳам сизнинг қувончу ташвишларингизда шерик бўлиб, доимий ҳамроҳингизга айланса ажаб эмас. Шеърият ихлосмандлари ушбу тўпламдаги шеърларни бирма-бир ўқиб борар, шоирнинг теша тегмаган мисралари, ажойиб ўхшатишлари ва қолаверса, озми-кўпми ҳазилга мойил-

** Ҳаётда ҳамроҳингиз*

«Уйғоқ руҳлар»

лигини кашф қилади. Жумладан, шоирнинг тилак ҳақидаги тўртлигида қуйидаги мисраларни ўқиш мумкин:

Тилак айтгин, эзгу тилаклар, шодон,
Бу кўҳна дунё ҳам кетсин ёшариб,
Аммо тилак айтиш қачондан буён
Расм бўлди сенга арақ кўтариб!!

Шеър бир қарашда ўзининг гўзал ва равшанлиги, жозиба ва ҳаётийлиги билан киши эътиборини тортади.

«Уйғоқ руҳлар» тўпламидаги шеърлар Абдулла Жалилнинг содда ва осон сўзларининг аниқ ва равон йўналиши билан бир қаторда бошқа шоирлар ижодида учрамайдиган унсурлар ҳам бор.

Тўпламнинг сўнгги саҳифаларида китобхон шоирнинг «Уйғоқ руҳлар» достони билан танишиб, қадимий турон қаҳрамонлик эпосларидан бўлмиш «Элтириш нидоси», «Турк Буғу сўзлари»ю «Билга хон фарёд»ларини тинглайди. Кул тигин мардликларини кўз ўнгида гавдалантиради.

Тўғри, тўпламдаги шеърларни шеърият ихлосмандлари бирдай қабул қила олмаслиги мумкин.

«Уларнинг руҳлари ҳамиша уйғоқ,
Доимо ёнимизда ҳозиру нозир.
Халқим, бизни босса ғафлатли мудроқ,
Боболар уйғотиб қўйгани қодир...»

Ўйлаймизки, Абдулла Жалилнинг ушбу «Уйғоқ руҳлар» шеърий тўплами сизнинг ҳамиша ҳамроҳингизга айланиб, энг севимли китобларингиз қаторидан ўрин олади.

Дилдора ОРИПОВА.

Самарқандга йўлланма

ТОШКЕНТ кимё технология институтининг «Донни қайта ишлаш ва сақлаш» ихтисослигида ўқиётган бир гуруҳ аълочи талабалари мамлакатимизнинг тарихий обидаларга бой шаҳри Самарқандга саёҳат учун йўлланма билан мукофотландилар. Талабалар донни сақлаш ва қайта ишлаш соҳасининг мутахассисларидан бири бўлган техника фанлари номзоди, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган муҳандис, доцент Пўлат Турсунхўжаев бошчилигида Жомбой ва Самарқанддаги илғор корхоналарда бўлишиб, турли технологик жараёнлар билан танишдилар, саноатчилар билан суҳбатлар қурдилар, ишчиларнинг меҳнат фаолияти, моддий ва ҳозирги бозор иқтисодиётида вужудга келаётган қийинчиликлар билан қизиқдилар. Буларни бартараф қилиш йўлларини билиб олишга ҳаракат қилдилар.

Қудрат АҲМЕРОВ.

** Мусаввир мўйқалами сеҳри*

МИЛЛИЙ РУҲ ИФОДАСИ

АШРАФ Розиқов болалигиданоқ Самарқанддаги «Санойи нафис» бадиий тўгарагида қатнашиб юрарди. 1932-1937 йилларда эса, бадиий техникумга ўқишга кирди. «Мактабга кузатиш» номли рангтасвир диплом иши билан уни битирди. Сўнг 1939-1940 йилларда Ўзбекистон рассомлар уюшмаси қошида очилган «Санъат студияси»га қатнади. Тасвирий санъат сирларидан билим олган ёш рассом мустақил ижодга ўтди. Тезда уни рассомлар уюшмаси аъзолигига қабул қилишди.

Ашраф Розиқов ижод қилишда ўз йўлини топиб олганди. Аллақачонлар мустақиллик сари ҳаракат қилиб, миллий маданият, урф-одатларимизни сақланиб қолиши учун мўйқалами билан курашарди. У меъморчилик манзаралари устаси сифатида эл назарига тушганди. Асарларида миллий руҳнинг аниқ сезилиб туриши бир тарафдан халқни хушнуд этса, иккинчи тарафдан ўша пайтдаги сиёсат олдида унга нисбатан муносабат яхши эмасди. Шундан бўлса керак, бу рассомнинг номи санъат тарихида элас-элас кўзга ташланиб қоларди. Аммо кўп асар яратарди-ю, санъат мухлислари, санъатшунослар билишмасди.

Ашраф Розиқов бадиий техникумда ўқиётганда устозлари Леонид Бурэ, Павел Беньковлар европача услубни ўргатишар, у шу услубни қабул қилиб, миллий мавзу танлаб, миллий руҳни сингдиришга ҳаракат қиларди.

Ўзбекистон рассомларининг 1940 йилдаги биринчи ҳисобот кўргазмасида «Мактабга», Ўзбекистоннинг 25 ва 30 йиллиги юбилейи кўргазмаларида эса «Оқшом» (1949), «Манзара» (1947), «Самарқанд ҳовлиси», «Опа-сингилчалар китоб ўқишмоқда» (1944) каби асарлари намойиш этилди. Вафотидан сўнг орадан беш йил ўтгач, ишларидан энг яхшиси «Чойхона» асари 1984 йили Македонияда Ўзбекистон маданияти кунларида очилган кўргазмада намойиш этилди.

Ўзбекистон Давлат санъат музейида Ашраф Розиқов ижодхонасида сақланиб қолган асарларидан ташкил топган кўргазма очилди. Уларнинг ўттизга яқини биринчи марта намойишга қўйилиши музей томошабинларини хушнуд этди.

Рассом Ашраф Розиқов ҳақида маълумот олиш учун санъат музейи тасвирий санъати бўлимида сақланаётган иш жилдини очиб, кўнглим тўлмади. Айрим маълумотлар бор, холос... У ҳақда қайсидир фотограф тасвирга туширган «Правда Востока» газетасининг 1956 йил, 17 ноябрь сонида босилган расмга кўзим тушди. Ашраф Розиқов «Дала шийпонида» номли картинаси олдида ўтириб бошда дўппи, қўлда мўйқалам, иккинчи қўлида эса бўёқдони палитра, асарига сўнгги сайқал бераётгандай... Тасвир тагида эндигина эллик беш ёшга тўлган тасвир устасини «истеъдодли кекса рассомларимиздан» деб ёзишибди.

1970 йил, май ойи. Санъат музейига ишга кирган пайтим эди. Музейнинг Ўзбекистон рассомлар ижоди бўлими хоналарини айланиб юриб, унинг «Опа-сингиллар китоб ўқишмоқда» номли рангтасвир асари эътиборимни тортганди. Ўшанда Ашраф Розиқовни таниб, чиндан ҳам истеъдодли рассом эканлигини англаб, ҳаёлга толгандим. Унча катта бўлмаган ўта нафис рангтасвирда сўлим ёз фасли миллий кўринишда ўзбек қизчаларининг берилиб китоб ўқишаётгани ҳаётий акс эттирилганди. Ашраф Розиқов биргина шу иши орқали фарзандларимизнинг илмга ташналиги, интилиши, катталар насиҳатларига қулоқ солиб, урф-одатларимизга амал қилишларини рўй-рост тасвирлаганди...

Музейда чорак асрча ишлаб, рассом Ашраф Розиқовнинг ушбу асаридан бошқа бирортасини ҳеч жойда учратмагандим. Эндиликда мустақиллик шабадалари эсиб, унинг ижоди намуналаридан ташкил топган илк кўргазмасига ўзбек меъморчилигига оид «Шоҳи Зинда», «Гўри Амир», «Регистон» «Самарқанд кўчаси» каби асарларидаги маҳорати томошабинни ўйлашга мажбур этмоқда. Рассом халқимизнинг ўтмишдаги наққошу ганчкор, меъмору ўймакор, мусаввиру таъмирлаш усталари меҳнатини улуғлаб, темурийлар, Мирзо Улуғбек давридаги Самарқандни ўзига хос кўриниши, файзи, салобати, чиройини кўз-кўз қила билибди.

Ушбу ишларидан ташқари 1967 йилда яратган «Чойхона», «Тонг пайтидаги чойхона» асарлари диққатни тортади. «Дастурхон» (1950) асарида эса, деҳқон етиштирган азиз нонни қадрлаш, ерга ёзилган дастурхон атрофида нонушта қилаётган она ва қизча ҳолати, улар ўзаро нималар ҳақида суҳбатлашаётганларини билиш қийин эмас. Қизчанинг ниҳоятда одоблилиги, онанинг унга нисбатан меҳри, ишончи, мамнунлиги ранг орқали акс этиб турибди. Қайси асарини томоша қилмайлик, ҳаётимиз давомчилари бўлмиш болалар ўта маҳорат билан тасвирланган. Назаримизда унинг барча асари, ижоди ана шу болаларга аталгандек сезилади. 1954 йилда яратган асари «Қизча портрети»га эътибор берсак, ҳаё, тортинчоқлик каби инсон ҳуснига хос одатлар мавжуд бўлсада, ақл-зако, тийрак-зукколик томонларини ифода эта билиши тасвир устасининг маҳорати, болаларни севганидан эмасми? Шу мавзу, шу тасвирлар йиллар ўтса ҳам мутлоқ эскириб қолмай, худди бугунгина яратилгандек халқимиз дардига ҳамдард, ҳамоҳанг, ҳозиржавоб мавзулардан бири бўлиб қолаётгани қувончлидир. Ажаб эмас, вақти келиб биринчи ўзбек рассомларидан бўлган Ашраф Розиқовнинг асарлари тўпланиб, албатта катта кўргазма очилишига ишонамиз.

Маҳмуд АҲМЕДОВ,
Ҳамза номидаги санъатшунослик илмий-тадқиқот институтининг кичик илмий ходими.

СУРАТДА: рассом Ашраф Розиқовнинг «Опа-сингилчалар китоб ўқишмоқда» асаридан кўчирма.

** Тил ҳақидаги Қонун қандай бажарилмоқда?*

БИРИНЧИ ДАРАЖАЛИ ВАЗИФА

Тошкентдаги Жаҳон тиллари университетида Давлат тили тўғрисидаги қонун қандай амалга ошириляпти? Мухбиримиз ана шундай савол билан олий ўқув юртининг ўзбек тили кафедраси ўқитувчиси Ҳусанбой Тожиматовга мурожаат этди.

Тил миллатнинг биринчи ва олий белгиси, — деди у, — турғунлик даврида ўзбек тилига кўпроқ зарба тушди. Ўзбек тилида илмий ишлар ёзиш ва ёқлаш мумкин бўлмай қолди. «Барча санъатлар ичида энг муҳими» бўлган кинофильмлар ўзбек тилида яратилмади. Ўзбекча киносценарийлар қабул қилинмади. Рус тилида сўзлашишни ўзларича «маданият»дан деб биладиган, шундай деб тушунадиганлар кўпайиб борди. Ўзбек тилидаги китоблар камайди. Почта-телеграф сингари алоқа тармоқлари ўзбек тилини ўзига яқинлаштирмади. Давлат ва давлат бошқарувининг барча идораларидан миллий тил қисиб чиқарилди. Халқнинг маънавий имкониятлари чеклаб қўйилди. Кўргазмали ахборотнинг барча турлари асосан русча чиқарилди.

Шундай қилиб, ўзбек тилини давлат муҳофазасига олиш, уни республикамизнинг давлат тили, деб белгилаш зарурияти туғилди. Тилимизнинг давлат тили мақомини олиши ўз-ўзидан, осонликча амалга ошгани йўқ. Ўзига яраша баҳсу мунозаралар, тортишувлар натижасида қанчалар қийинчиликлар эвазига шундай Қонун қабул қилинишига эришилди. Шундай бўлсада, Давлат тили тўғрисидаги қонуннинг барча моддалари бирдай тўлиқ амалга оширилмаётганини айтиш керак. Фақат жой номлари ёки баъзи атамаларнинг ўзгартирилиши билан Давлат тили ҳақидаги Қонун тўла амалга ошириляпти, деб бўлмайди.

— Ўзбек тили машғулотлари ва ўзбек тилида яратилган дастур ҳамда қўлланмалар сизни қониқтирадими?

— Тўла қониқарли, деб айтолмайман. Чунки, аввало дастур, қўлланмалар етарли эмас. Бошқа забон вакиллари учун яратилган қўлланма ва дастурлар ҳам талабга тўла жавоб бермайди. Дастур ва қўлланмалар ўзбек тилида яратилиши, машғулотлар ҳам фақат ўзбек тилида олиб борилиши керак. Ҳар бир гуруҳда 6—8 талаба бўлсагина ўқитувчи кўнгилдагидек дарс ўтиши мумкин. Кўпгина университет ва институтларда ҳали ҳам ҳар бир гуруҳда 15—20 нафар талаба ўқияпти. Бизнинг университетда эса ҳар бир гуруҳда 6—8 талаба ўқитилаяпти. Бу яхши самара бераяпти. Ҳозирги пайтда талабани тил ўрганишга қизиқтира олиш билан иш битмайди. Талабаларнинг ўзларида ҳам тил ўрганиш учун масъулият ҳисси бўлиши шарт. Бусиз кўзланган мақсадга эришиб бўлмайди. Талабалар ўзбек тилини билса-билмаса, босқичдан-босқичга ўтиб, битириб кетишларига кўникиб қолган эдилар. Шуни ҳисобга олиб, ҳозирги кунда университет ўзбек тили ва адабиётидан тест синовларини жорий этишга киришдик. Бу ўқитувчи ва ўқувчилар билимларини холисона аниқлаш имконини туғдирмоқда. Лекин, ҳали ҳам ҳамма жойда ўзбек тили кафедраларига эътибор етарли даражада дея олмаймиз. Хоналар етишмайди, дарсликлар етарли эмас. Шуларни назарда тутиб, давлат тили ўқитувчиларига эътиборни қаратиш, уларнинг обрўсини ошириш, уларнинг дардларига қулоқ тутиш, ҳимоя қилиш, ишларига яқиндан ёрдам бериш зарур деб ўйлайман. Токи, давлат тилини ўрганиш ва ўргатиш биринчи даражали вазифа бўлсин.

— Ўзбек тили машғулотларида кўпроқ нималарга эътибор бериш керак, деб ўйлайсиз?

— Энг аввало, машғулотларни тўлиқ давлат тилида олиб бориш вақти етиб келди деб ўйлайман. Иккинчидан, имкони борича, ўзбек тилида талабаларни суҳбатлаштириш, ўзаро савол-жавоблар уюштириш, ўзбек тилида мулоқотлар уюштиришларини таъминлаш, нутқини ўстириш билан бирга ўзбек тилида имловий саводхонликларини ошириш зарур. Бунда фақат керакли соҳалар учунгина эмас, барча соҳалар бўйича суҳбат шаклидаги савол-жавоб матнларини тайёрлаш зарур. Чунки таржимон ёки ўқитувчи, врач ҳам турли тоифадаги хилма-хил соҳадаги кишилар билан мулоқотга киришадилар. Шундай экан, улар барча соҳа одамлари билан бемалол мулоқот қилишларига тўғри келади. Бунинг учун талабаларнинг савияси, билимига, тил билиш малакасига қараб табақаларга ажратган ҳолда (яхши биладиганларини бир бошқа, умуман билмайдиганларини алоҳида қилиб) ўқитиш керак. Бусиз кўзланган мақсадга эришиб бўлмайди. Шу ўринда яна бир нарсани айтиб ўтишга тўғри келади. Давлат тилини менсимайдиган, машғулотларга мунтазам қатнашмайдиган талабаларга қандайдир чоралар кўриш, яхшироқ билишга интиладиган талабаларни эса аксинча, рағбатлантириш йўлларини қидириб топиш керакка ўхшайди. Буни кўпчилик орасида ошкора вазиятда амалга ошириш зарурки, токи бошқаларга ҳам ибрат бўлсин.

— Давлат тилининг келажаги ҳақида фикрларингиз.

— Мана ўтган уч йил мобайнида давлат тилига эътибор кучайди. Уни ўрганувчилар сафи ортди ва кўпайиб бораяпти. Бошқа миллат вакиллари ҳам давлат тилини бажону дил ўрганишаяпти. Демак, Давлат тили тўғрисидаги қонунни амалга оширса бўлади. Фақат бунинг учун ҳамма бирдай жон куйдирса, астойдил ҳаракат қилсагина тезроқ ва тўлиқроқ амалга ошириш мумкин.

Суҳбатдош Дилшод ИСРОИЛОВ.

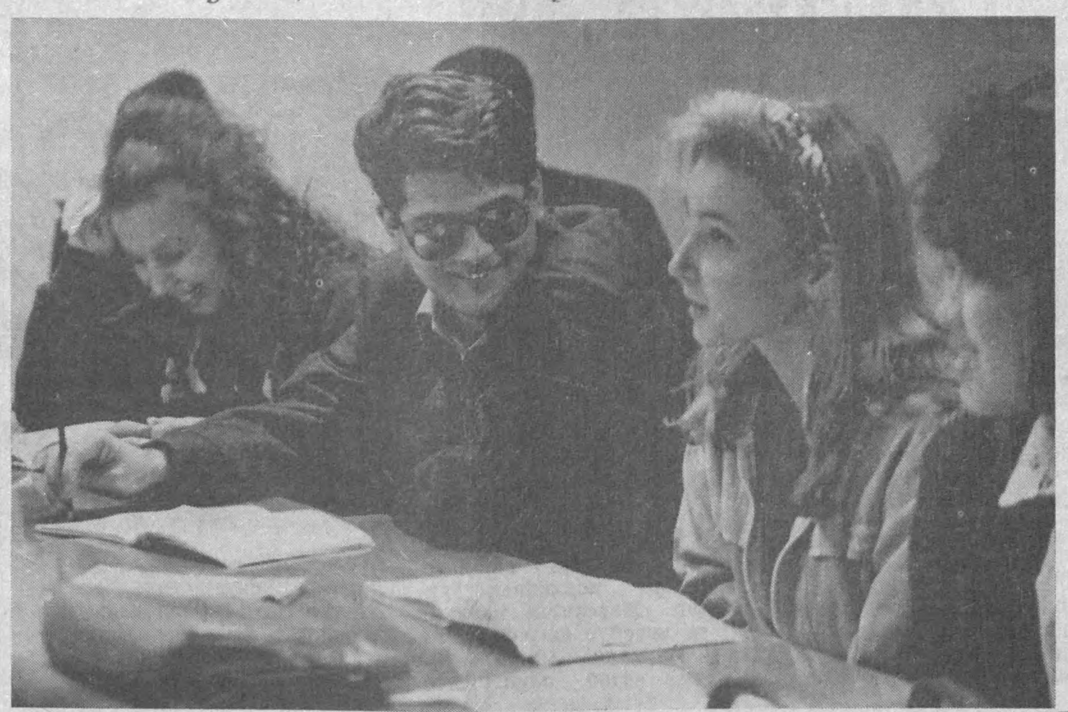

Республика Билимлар уйида турли-туман машғулотлар ўтказадиган тўгараклар мавжуд. Улар орасида ўзбек тилини ўрганиш мактаби, айниқса, кенг фаолият кўрсатмоқда. Бу ерга қатнашаётган юзга яқин русийзабон йигит-қизлар ўзбек тилида ёзиш ва ўқишни қунт билан эгалламоқдалар.

СУРАТДА: навбатдаги машғулот пайти.

** Кўпнинг кенгашига*

ТАЛАФФУЗ МУАММОЛАРИ

БИР НЕЧА йилдирки она тилимизга доир бўлган барча муаммолар нуфузли идоралар, матбуот, радио-телевидение, дорулфунун ва мактабларда турли муҳокамаю мунозараларда ўртага ташланиб, ечимлари қидирилмоқда. Хайриятки, луғатимиз хазинасидаги эътибордан четда қолган, айрим тилшуносларимиз таъбири билан айтганда, «эскирган», «ўз хусусиятини йўқотган», «тарихий сўзга айланган» сўзларимиз «тилга» кириб, забонларимизда янгича руҳда жаранглжамоқда. Бу ҳолни, айниқса, кундалик матбуот, радио-телевидение орқали берилаётган хабарларда кузатиш мумкин. Аммо ҳали олдинда ечимини кутаётган муаммолар талайгина.

Шундай муаммолардан бири — талаффуз масаласидир. Бир неча йиллардан бери «янги» сўзларга қучоқ очиб, ўз сўзларимизни йўқотаётганимиз камдек, ўз талаффузимизга лоқайдлик билан қараб келдик. Яъни, истеъмолга кирган «байналмилал» ва бошқа хорижий сўзларни қандай бўлса (ҳам оғзаки, ҳам ёзмада) шундайлигича қабул қилиб, чиройли нутқларда, бадиий адабиётларда оммалаштириб юбордик. Тўғри, баъзи ҳолларда гина (суҳбат, мулоқотларда) ўз шевамизда истеъмол қиламиз, бироқ тарихга, намунага айланган ёзувларимизда-чи? Оқибатда ўз талаффузимизни йўқотиб бормоқдамиз.

Шу ўринда рус халқидан ўрнак олса арзийди. Улар четдан олинган ҳеч бир бадҳазм сўзни шундайлигича қабул қилмай, дарров ўз талаффузларига мослаштириб оладилар. Бунда кучанишга, ортиқча ҳаракатга, ташвиқ қилишга ҳожат ҳам қолмайди. Биргина сирғалувчи «ж» ҳарфига портловчи «д» ҳарфини қўшиш орқали талаффуз қилишларини мисол қилиб олиш мумкин: «Жалолобод—Джалалабад», «Олимжон — Алимджан», «Одилжон — Адылджан», «Жўра — Джура», ва ҳоказолар. Бу ҳол бошқа сўзларда ҳам учрайди. Бир вақтлар биз ҳам «олмон», «фаранг», «масков», «ўрус» деб ишлатганимиз каби улар ҳам ўз талаффузларига мос тушмайдиган сўзларни осонгина «ҳазм» қилолмайдилар. Сабаби, уларнинг луғатларида бизда, бошқа мамлакатларда мавжуд бўлган ҳарфлар, оҳанглар, талаффузлар йўқ. Бундан ташқари бундай пала-партишликка миллий ғурурлари ҳам йўл бермайди. Бизда-чи? Тилимизга хос талаффуз оҳангларимиз бўлса-да, «байналмилал»чиликдан, рус тилида «тиниқ ва равон» сўзлашув услубидан ҳалигача қутулганимиз йўқ. Миллий талаффузларимиз борасида етарлича бош қотирмаяпмиз. Бундан қутулмай туриб, табиий сўзлашув оҳангига мослашишимиз осонми?

Қизиқ, нега ўз талаффузимиз, оҳангларимизда осонгина қилиб: «Америка — Амриқо», «Франция — Фарангистон», «Германия — Олмония», «Европа — Оврупа», «Греция — Юнонистон», «Хитой — Чин», «Япония — Ёпониён», «Рим — Рум», «Грузия — Гуржистон», «тонна — тўнна», «ноль — нўл», «машина — мошин ё мошина» деб аташимиз ва шундоқлигича ёзишимиз мумкин эмас? Ахир биз ўзлаштирилаётган ҳар бир сўзни сўзлаганда ёҳуд ёзганда (айниқса матбуот, радио-телевидение) уни ўз лаҳжаларида осонгина ҳазм қила олмаётган юртдошларимизни ҳам унутиб қўймаслигимиз керак-ку!

Ана шундай муаммоларни чигаллаштириб турган, талаффузларимизга путур етказаётган сабаблардан бири, бу ҳозирги рус алифбосидаги «ь» — юмшатиш белгиси ҳамда «ц» ҳарфидир ва улар иштирок этган сўзлар йиғиндисидир. «ь» юмшатиш белгиси русча байналмилал сўзлардаги юмшоқ ундошдан кейин қўйилади. Бу белги сўзларимиздан бутунлай олиб ташланса ҳам ҳеч нарса ютқазмаган бўламиз, яъни «дунё», «дарё», «ҳадя» сўзларидан «ъ» айириш белгиси тушириб қолдирилгани каби. Баъзан зарурат туғилганда, ўзлаштириб олиш ҳам мумкин: «фильм» — «филим», «батальон» — баталиён», «почтальон» — почталиён» сингари.

Энди алифбомиздаги (рус алифбосида ҳам 24-ҳарф)— «ц» ҳарфи ҳисобланади. Мазкур ҳарф иштирок этмаган ўзимиздаги ўзлашган сўзларни қўллаш ўринли бўлмасмикин? Масалан, инқилобдан аввал ҳам «Царская Россия»ни халқимиз «Чор Россияси» деб ўзлаштириб олган. «Церковь — черков», «счет — чўт» деб олинган-ку. «Сейф» сўзи ўрнида бизда «цейф» деб айтилади). Ўзимиздаги «қимматбаҳо нарсалар сақланадиган қутича» изоҳини берувчи «зарф» (Огаҳий асарларидан олинган) сўзидан фойдаланиш мумкин. Балки «сейф» сўзининг ўзаги аслида «зарф» сўзидан келиб чиққандир. Қолган сўзларни ҳам осонгина ўз сўзларимизга алмаштириш мумкин: «циркуль» — «паргар» (ахир шу сўз ҳам яқин-яқингача ҳам истеъмолимизда мавжуд эди-ку) «цивилизация» — «тараққиёт», «целлофан» — «сувқоғоз» ва ҳоказо...

Давлат қонуни ўзбек тилини ҳар томонлама ривожлантиришга, шакллантиришга, эркин қўллашга ундар экан, биз ана шу ҳарф ва сўзларимизнинг асл талаффузларига эътибор бериб миллий тил ғууримизни тиклаб олишимиз зарур. Миллийликнинг энг асосий белгиси — ғууримизни тикламай туриб, уни шакллантирмай туриб, келажагимизни ярата олмаймиз.

Албатта, бундай ўзгаришлар давлат миқёсида ҳуқуқий асосда амалга оширилиши керак. Шундай экан, эҳтимол Давлат тили ҳақидаги қонунни амалга оширишга даъват этилган комиссия Республика Олий Кенгашига ўз таклифларини тайёрласа бўлмасмикин?

Зоир ТУРСУНОВ.

Муҳайё опа кутилмаган чақириқдан бир сесканди. Ўзича касаба уюшмасининг раиси нега йўқлади, экан дея хаёлга толди. Ҳар доим бир нима учун чақирилса бутун цех жамоаси чақириларди-ку деб ҳам қўйди...

...Тошкент чинни заводида кўп йилдан бери меҳнат қилаётганларни касаба уюшмаси томонидан тез-тез йўқлаб туриш одат тусига кириб қолди. Чиннисозларнинг меҳнати ҳам бошқа оғир саноатда меҳнат қилаётганларникидан қолишмайди. Шунинг учун ҳам уларнинг ўзлари тайёрлаган маҳсулотларидан, яна энг сифатлисидан совға тариқасида берилмоқда. Келинг яхшиси бу ҳақда тўлиқроқ маълумотни касаба уюшмасининг раиси Эҳсон Ориповдан эшита қолайлик.

** Касаба уюшмаси ҳаётидан*

«ФИДОЙИЛИГИНГИЗГА МИНГ РАҲМАТ!»

— Доноларимиз «олдингдан оққан сувнинг қадри йўқ», деб айтишлари бежиз эмас. Чунки шунча йиллардан буён шу корхонада меҳнат қилибмизки, ўзимизда тайёрланаётган сархил чинни термаларидан совға тариқасида жуда кам фойдаланган эканмиз. Мана кейинги вақтда корхона мутасаддилари ва барча жамоанинг фикри асосида аёлларимиздан 20 йил меҳнат қилганларга, эркакларнинг 25 йилдан буён ишлаганига энг нодир чинни терма — «Оқ олтин»ни совға сифатида тақдим этмоқдамиз. Албатта унга «чинни заводининг равнақи учун қўшган ҳиссангизга минг раҳмат» ёки бўлмаса яна бошқа бир умр эсда сақлаб қоладиган ўзбекона, оташқалб сўзлар ёзилган бўлади. Мана шу оддий эътиборнинг ўзи ишчиларимизга ва уларнинг ижодий ва ижобий ишларига катта таъсир кўрсатмоқда.

Бизнинг чинни заводимизда кўп йиллардан бери меҳнат қилаётганлар анчагина топилади. Мана яқинда уларнинг 5 нафарига ҳам худди ўша «Оқ олтин»дан ҳадя этдик. Улардан бири Муҳайё Исроилова гул чизиш цехида 20 йилдан бери ишлайди. Маҳорати кучли, ёшларга сидқидилдан иш ўргатади. Таъмирлаш-механика цехидан пайвандчи Маҳмуд Мирзакаримов, энг иссиқ пиширш цехидан Саиджамол Алимбеков, Нурилла Абдусаидовлар эса 25 йилдан буён шу жамоада меҳнат қилишади. Ҳозирги кунда яратилаётган «Наргиз», «Нозанин», «Гавҳар», «Баҳор» ва бошқа чинниларнинг ҳақиқий чинни бўлиб чиқишида бу кишиларнинг ҳиссаси каттадир.

Мана яқинда Ўзбекистон Республикамизнинг мустақиллик кунини, яъни икки йиллик тўйини нишонлаймиз. Бу байрамга корхонамиз аъзолари катта ютуқлар билан келишмоқда. Энг аввало кундалик ишимизда унум бўлсин деб интизомга қатъий риоя этишаётир. Иш жойи, цех ва корхона ҳудудида озодалик ойлиги эълон қилинган. Бунда ҳам юқорида номлари тилга олинган фахрийларимиз бош-қош бўлишаётир.

Меҳнаткашларимизнинг айни ёз кунлари яхши хордиқ чиқаришлари учун ҳам барча шарт-шароитларни яратиб қўйганмиз. «Светметалл» корхонаси билан шартнома асосида «Самородок» номли дам олиш оромгоҳида кўплаб ишчиларимиз ҳордиқ чиқаришмоқда. У Кумушкон ҳудудига жойлашган. Ётиб дам олиш билан бир қаторда 12 кунлик, шанба-якшанба ва ҳар кунлик қатнов асосида ҳам дам олиш ташкил этилмоқда. Ишчиларимизнинг фарзандлари ҳам эътибордан четда қолгани йўқ. Оқтошдаги «Искра» соғломлаштириш оромгоҳида ўтган ойда 30 нафар, бу ойда 45 нафар бола дам олмоқда. Ишчи-хизматчиларнинг самарали меҳнатларини ва уларга нисбатан ғамхўрликни янада кучайтириш асосий вазифаларимиздан биридир. Шунга жавобан улар ҳам ўзбек чиннисининг довруғи жаҳонга машҳур бўлишида ўз меҳнатларини аямаётганликлари барчамизни қувонтирмоқда. Биргина олти ойлик якун кўрсаткичлари ҳам фикримизнинг гувоҳидир. Яъни режадаги 980 миллион сўмлик ўрнига 1 миллион 167 миллион сўмлик маҳсулот етказиб берилганлиги ва ҳозирги кунларда ҳам жадал иш суръати сусаймаётганлиги барчамизнинг ютуғимиздир.

Гулзода АБДУЛЛА қизи.

Ҳар бир тилнинг сир-асрорини талабаларга пухта ўргатиш биринчи навбатда муаллимнинг иқтидорига, дарс ўтиш услубига боғлиқ. Буни ҳар бир ўзбек тилидан дарс бераётган муаллим ёдида сақламоғи зарур.

Андрей Пишненко суратлари.

ФАОЛ ҲАРАКАТ ҚИЛАЙЛИК

Тошкент Давлат дорилфунуни ўзбек тилшунослиги кафедраси мудири, филология фанлари номзоди Ҳалима Болтабоева билан суҳбат.

— Ҳалима опа, мана, ўзингизга маълум, ўзбек тилига давлат мақоми берилганига, қонун эълон қилинганига ҳам уч йил бўлиб қолди. Шу қонун қандай амалга оширилаётгани ҳақида нималар дея оласиз!

— Ўзбек тилига давлат мақоми берилганидан сўнг шаҳримизнинг анча топонимик номлари қайта тикланди. Масалан, Киров тумани — Юнусобод, Октябрь тумани — Шайхонтоҳур, деб аталадиган бўлди. Кўпгина кўча ва майдон номлари ҳам қайта номланди.

Аммо қатор идора, муассасаларнинг иш юритиш қоғозларида ҳамон давлат тили фаол ишлатилмаяпти. Бунга сабаб, бундай идора, муассасалар хизматчилари давлат тилини корхона, ташкилот ва муассасаларда амал қилишини пайсалга солмоқдалар. Шунга кўра, бундай корхона, идора раҳбарлари олдига Давлат тили тўғрисидаги қонунга амал қилиш талабини қўймоқ зарур. Шундай қилмас эканмиз, берилган муддат тамом бўлса ҳам, қонун ижроси таъминланмай қолиниши мумкин.

Айрим корхона, идора ва муассасалар давлат тилини кенг ўрганиш ўрнига ўз корхоналарига таржимон олиш билан чекланмоқдалар. Ҳар бир корхона ва идора ўз ходимларини ўз пулларига қисқа курсларда Давлат тилига ўргатмоқда. Бу хил ўрганишда на муайян маром, на бир изчиллик бор. Баъзи корхоналар раҳбарлари эса ўз ходимлари учун бундай курсларни лозим бўлса такрор-такрор очмоқдалар. Айрим идора ва корхоналар эса лоақал бир марта ҳам бундай курсларни ташкил этмаган. Кўпчилик жойларда тадбиқ этилган курсларга қатнашувчилар мунтазам ҳолда қатнашмайдилар, хўжакўрсинга келадилар, тилни астойдил ўрганмайдилар. Бу ҳоллар давлат тилини ўрганишда қатъий талабнинг йўқлигидир, давлат тилига ўтишнинг сустлигидир.

— Тил ҳақидаги қонунни тўла-тўкис амалга ошириш, бу ишни жадаллаштириш учун Сиз яна нималар қилиш лозим, деб ўйлайсиз!

— Таклифим бу масалани давлат тилига ўтиш бўйича мутасадди ташкилотлар алоҳида кўриб чиқиб, шу курсларда қандай ёшдаги кишилар ўқиши зарурлигини ва уларни ўргатиш учун етук домлалар иш олиб боришини таъминлаш масаласини кўриб чиқмоғи лозим. Дастур ва дарсликларни жадал суръатларда тезкорлик билан тилни ўрганишга қаратмоқлари даркор. Давлат тилига ўтиш муносабати билан кўпгина институтларда ўзбек тили кафедралари ташкил этилди. Лекин бу кафедраларда кўпроқ ўзбек тилининг асосий мутахассислари ишламаяптилар. Ҳатто ўтказилган танловларда ҳам кенгаш аъзолари бунга эътибор бермайдилар. Филолог бўлса бас, қайси тил эгаси эканлиги ҳисобга олинмайди, Гўё ўзбек тилшуноси бўлиши шарт эмасдек кўринади.

Фаннинг узвий тармоғи ҳисобга олинмайди. Бунга чек қўймоғимиз зарур. Олий аттестация комиссияси бу ҳолатни кўриб, ўзбек тилшунослиги фан тармоғига кўра ўз йўлланмасини белгилаб бериши зарур.

Суҳбатни Музаффар ТУРОБОВ ёзиб олди.

** Тажрибакорлар минбари*

ЭНГ АСОСИЙСИ — ҚИЗИҚИШ УЙҒОТА ОЛИШ

ЎЗБЕК тили давлат тили мақомига эга бўлганидан бери катта-катта илмий тадқиқот ишлари кўпаймоқда, турли луғатлар, кўплаб китоблар нашр этилмоқда, барча олий ўқув юртларида ўзбек тили дарслари ўқув режасига киритилди. Бундай мисоллар албатта кишини қувонтиради. Юқорида қайд этилган ютуқлар билан бир қаторда бу борада ҳали камчиликлар йўқ эмас. Булар биринчидан ўзбек тилини ўз она тили деб ҳисоблаганларга тегишлидир. Ҳар бир киши она тилини билмас экан, у ҳеч қачон «маданий савияга эгаман» дейишга ҳаққи йўқ.

Катталар гуруҳларида қийнайдиган масалалардан бири психологик тўсиқдир. Ҳар бир ўқувчининг ўрганаётган иккинчи тилдан тўплаган билим бойлигини ўрганиб, ўқитиш жараёнида кейинги қадамларни шу билимларига узвий боғлаб кетишга уриндик.

Кўпчилик тингловчилар тилни фонетик бойлигидан юзаки хабардор бўлишини тилни ўзлаштира олмаганликларининг сабабларидан бири деб билдик. Чунки мулоқот жараёнида юқорида қайд қилинган психологик тўсиқ бевосита тилнинг фонетикасига ҳам тақалади. Шунинг учун иш мобайнида бу масалага алоҳида эътибор беришга уриндик.

Талабалар орасида иш янада қизиқарлироқдир. Кўпинча улардан «Нега шунча йил ўқиган фанни ёмон ўзлаштиргансиз» — деган саволларга бир хил жавоб эшитдик. Бунга сабаб фанга ўқитувчи кўпинча «қўл учида» дарс олиб борганлигида, қизиқиш уйғотолмаганлигида ва асосан бир неча қоида билан, машқлар бажариш ёки кичик-кичик шеърларни (мазмунини тушунмаган ҳолда бўлса ҳам) ёдлашдан иборат эканлигидадир. Демак хулоса қилиб айтганда асосий сабаб бу масалага услубий ёндошилмаганлигидадир.

Бугунги кунда дунё бўйича она тили бўлмаган тилни ўргатиш борасида жуда кўп тадқиқотлар, илмий мақоллар юзага келган бўлиб, бизнинг ишимизда ҳам баъзида катта ёрдам бера олади .Лекин уларнинг ва ўлкамизда яшайдиган бошқа миллат вакилларининг фарқи шундаки, Ўзбекистонда туғилиб ўсиб, ўқиб, яшаётган халқларнинг тил соҳасида тўплаган бойлиги бор — у ҳам бўлса ўзбек тилининг пассив қўшимча миқдоридир. Буни ўқувчилар баъзан тан олади, баъзан инкор ҳам этади. Ўқувчиларни бунга албатта ишонтириб, амалда намойиш эттиришга уриниш лозим.

Ўқитишни, ўргатишни ҳеч қачон қўрқитиш, зўрлаш билан чегаралаб бўлмайди, балки бугунги ҳаёт билан боғланишини асослаб бериш лозим, ўқувчини жалб қила олишни ташкил эта билиш керак. Услубшуносликда бу жараён «мотивация» деб белгиланади. Мотивацияни кенг ва тор маънода тушуниш мумкин. Бир томондан ҳозир ўзбек тилини бошқа миллат вакилларининг ўрганишлари мажбурий бўлса, иккинчи томондан уста ўқитувчи ҳар бир дарсда бу мотивацияни қўзғата билишидадир. Тингловчиларнинг билим савиясидан келиб чиқиб ўқувчига ўқиш жараёнининг натижаларини кўрсатиб беришидадир.

Ўқитиш жараёни бир неча босқичга бўлинганлигини тушуниб, ўқитувчи оддий-соддадан мураккабга олиб бориш керак. Мавзуни сўзма сўз эмас, балки сўз туркумига боғлаб, қоидадан бошламай, балки бевосита матн билан боғлаб олиб бориш лозим.

Ўзбек ва чет тилларни иккинчи тил сифатида ўқитиш борасида йиғилган тажрибага суяниб, «маънодан шаклга» маромида ўқитиш лозимдир. Бу йўсинда грамматик билимларни, тилнинг нутқ бирлигини ва унинг амалдаги қўлланиш шакли сифатида намойиш этиш керак. Хулоса қилиб айтганда, ўзбек тилини ўргатиш борасида алоҳида сўзларни ва грамматик қоидаларни ўргатмай, балки уларни ўзвий боғлаб, дарсларни қизиқарли ҳамда ҳаётий бўлишини, ўқувчиларни ўзлаштирган лексик-грамматик билимлардан кундалик мулоқотда амалий фойдалана олишга ўргатиш лозим.

Муқаддас КОМИЛОВА, доцент.

ЯНА АТАМАЛАР ХУСУСИДА

Ўзбек тилига давлат мақоми бериш ҳақидаги қонун ҳар бир фан соҳаси олдига муҳим вазифалар қўйди. Қонун асосида жўғрофий атамалар ва номларни миллийлаштириш зарурияти кун тартибига қўйилди. Чунки қатағон ва истибдод даврида ўзбек миллий атама ва номларнинг кўпчилиги зўрма-зўракилик билан умумлаштирилган эди.

Профессор Мирортиқ Мўминов меросимизнинг жўғрофий тарихий манбаларини ахтариб, бир қатор жўғрофий номлар ва атамаларнинг ўзбекча миллий маънодошини топиб берди. Унинг бу хайрли ишини маъқуллаб шу ўринда ўз мулоҳазаларимни билдиришни жоиз топдим.

Омма орасида географияни жўғрофия деб аташга эътироз билдираётганлар бор. Ернинг асли номи «гео» эмас, «жеу» бўлиб, европаликлар «гео»га айлантириб юборганлар. Меросларда «жўғрофия» деб берилган, 1937 йилгача шундай аталганини яхши эслаймиз. Ўша вақтда бундай деб аталмиш геологияга ҳам, геометрияга ҳам халақит бермаган-ку!! Қўшниларимиз (Озарбайжон ва хорижий мамлакатлар) жўғрофия, деб юритиб келмоқдалар. Инглиз тилида ҳам «Жеографин журнал» нашр қилинади.

Маълумки, ҳозир бу атамаларда, қуйидаги терминлар олинганлигини ҳамма яхши билади:

Меридиан сўзининг луғавий маъноси ҳақиқатан туш чизиғи. Русчада ҳам меридиан деб ёзилиб, изоҳини «полуденная линия» деб берилган. Музовий, арабча сўз. Меридиан параллел ва масштаб халқаро фан атамалари бўлиб уларни математика-физика ва бошқалар шу шаклда аниқ фан соҳасида қўлланади. Шунга кўра, бу сўзларни ўз ҳолида қолдириш мақсадга мувофиқдир. Шунингдек, «тропик» сўзини «мадор» деб таржима қилинди. Аммо у негадир тушунарсизроқ. Шунинг учун таржимадан кўра тропик ҳолида бериш маъқул. Чунки, бу ҳам фан атамаси бўлиб жуда сингиб кетган.

Бундан ташқари Германия Олмония деб аталиши менинг фикримча, унча тўғри келмайди. Чунки шу вақтгача биз уни Германия деб келдик. Тарихий-жўғрофий манбаларда у кўпроқ Германия ва Гермон шаклларида ёзилган. Немислар ўз ватанини Дойчланд-Германия деб атайдилар.

Халқаро жўғрофия конгрессининг қайси мамлакат ўз юртини қандай атаса, шундай аташ керак деган тавсияси бор. Туркманистон ва Қирғизистон пойтахтларини — Ашғабад ва Бишкек деб талаффуз қилиш ва ёзишни талаб қилдилар. Шундай қиляпмиз ҳам. Узоқ давом этган анъанага биноан айрим жўғрофий номларни халқлар ўз тилларига таржима қилиб атайдилар. Масалан инглизларнинг ўзлари, юртларини Брос Брайтен десалар, руслар Великобритания, ўзбеклар Буюк Британия, деб қабул қилганлар. Шунингдек, Америка Қўшма Штатлари, Янги Зеландия, Янги Орлеан ҳам худди шундай таржима қилинган.

Ўзбек халқининг ўз жўғрофий анъанаси бор. Шарқ мамлакатларини ўзлари атагандек атаймиз. Масалан, Ҳиндистонни Ғарбда Индия дейишса, биз Ҳиндистон, Египетни Миср, Алжирни Жазоир, Аравияни Арабистон, Мароккони Марокаш, деб тўғри талаффуз қиламиз ва ёзамиз. Бу тўғри жўғрофий атамадир.

Жўғрофий атама ва номларни тўғри қўйишда ҳали кўп тадқиқот ва изланишлар олиб бориш лозимдир. Бу муаммо айрим шахсларнинг эмас, бутун жамоатчилик ишидир.

Ҳали ўзининг тўғри ечимини топмаган бир талай атама ва номлар бор. Яна бир мисол келтирадиган бўлсак, «регион»ни — «минтақа» деб аташга қўшилиб бўлмайди. Регион французча бўлиб муайян ҳудудни, аниқроғи районни билдиради. Минтақа эса жўғрофий атама бўлиб, Ер куррасидаги бир (ўхшаш) жойларни бирлаштирувчи жойлардан биридир. Шунга ўхшаш мунозарали, мусоҳабали атама ва номлар ҳам анчагина бор.

Ҳар ким атама қўмитаси руҳсатисиз ўзбошимчалик билан атама ва номларни ўзича ишлатишга чек қўйиш керак. Бу ўринда жўғрофий атама ва номларни тартибга солишга бағишланган илмий анжуман ўтказилиб корхона ва ташкилотларга, ўқув юртларига, умуман матбуотга меъёрга келтирилган ва халқ тилига мос тушадиган аниқ атамаларни жорий қилиш мақсадга мувофиқдир.

М. НАБИХОНОВ,
Низомий номидаги Тошкент Давлат Педагогика институтининг доценти.

«Мерседес» ва «Фиат даган» Тошкентда

• *Суратли ахборот*

Ўзбекистоннинг денгиздан йироқлиги унинг ташқи дунё билан алоқалар боғлашини мураккаблаштириши сир эмас, шунинг учун ҳам ҳаво ва автомобиль йўлларини такомиллаштириш кечиктириб бўлмас вазифадир. Кейинги пайтларда республикамизда бу соҳада қатор тадбирлар амалга оширилмоқда, хорижданги автомобиль фирмалари, компаниялари билан ҳамкорлик қилишнинг фойдали усуллари ишлаб чиқилмоқда.

Яқинда «Узинтранс» ташқи савдо транспорт бирлашмасига қарашли 159-автотранспорт корхонаси Туркиядан «Мерседес» маркали 18 та автобус ва «Фиат даган» маркали 50 та енгил машина сотиб олди. Автобуслардан хорижий давлатлар — Афғонистон, Хитой, Эронга уюштириладиган сафарларда фойдаланилади.

Шариф ЗАРИПОВ.

СУРАТДА: янги сотиб олинган автобус ва енгил машиналар.

В. Криллов суратлари.

* *Спорт* • *Спорт* • *Спорт* • *Спорт*

МУНОСИБЛАР ТАНЛАНДИ

Пойтахтимиздаги сузиш ҳавзаларида ўтган сув полоси бўйича республика чемпионати ниҳоясига етди. Сўнгги учрашувлар натижаларига кўра Тошкент шаҳри жамоаси биринчи, самарқандликлар иккинчи, «Меҳнат ўринбосарлари» клуби вакиллари учинчи ўринни эгаллашди.

Чемпионат сув полоси бўйича Ўзбекистон терма жамоасига янги, муносиб номзодларни танлаб олиш имконини берди. Улар келгуси йили бўладиган Осиё ўйинларига тайёргарликни бошлаб юбордилар.

Шуҳрат ЗОКИРОВ.

ТОШКЕНТЛИК УЧҚУР

Велосипед пойгаси мухлислари Испанияда ўтадиган «Вуэльта», Франция йўллари бўйлаб ўтказиладиган «Жиро», «Тур де Франс» турнирлари ҳақида кўп эшитган бўлишлари керак. Бу йўлларни бир вақтда босиб ўтишга мана ман деган спортчилар ҳам ҳайиқишади. Тошкентлик Жамолиддин Абдужабборов эса 1991 йили «Тур де Франс»да уч карра, 1992 йили «Вуэльтада» тўрт маротаба марра чизиғини биринчи бўлиб босиб ўтганди.

Назаримизда у бу йил ҳам оламни лол қолдирган ғалабалари сонини янада кўпайтиришга муваффақ бўла олади, чоғи. Чунки яқинда олган хабаримизга кўра, ҳамюртимиз «Тур де Франс» кўп кунлик велопойгасининг учинчи босқичида 189,5 километр масофага 4:41, 53 вақт сарфлаб биринчи бўлиб забт этган. Иккинчи босқичда эса у иккинчи ўринни эгаллаганди.

Уч босқичдан сўнг умумий ҳисобда Жамолиддин Абдужабборов учинчи ўринни эгаллаб турибди. Ҳал қилувчи баҳслар эса олдинда.

Шокир ЗОҲИДОВ.

НИШОНЛАР ШОДАСИ

Санкт-Петербург шаҳрида каратэ-до бўйича халқаро турнир бўлиб ўтди. Унда қатор хорижий давлатлар қатори Ўзбекистон вакиллари ҳам иштирок этдилар. Мамлакатимизнинг миллий каратэ федерацияси раҳбари Арслон Илов бошчилигидагидаги 30 йигитимиз юксак маҳорат кўрсатиб 9 та олтин, 4 та кумуш, 4 та бронза медални қўлга киритдилар. Улар орасида ҳамшаҳарларимиздан Шуҳрат ва Шавкат Илов, Оля Гордеева, Олим Қаюмовлар бор.

Шомил СОҲИБОВ.

КУЧЛИЛАР ИЧРА КУЧЛИ

Яқинда Россиянинг Гомель ва Ужгород шаҳарларида кикбоксинг бўйича МДҲ давлатларининг иккинчи чемпионати бўлиб ўтди. Мазкур мусобақада Арманистон, Белорусь, Қирғизистон, Қозоғистон, Литва каби мамлакатлар вакиллари билан бир қаторда ўзбекистонлик спортчилар ҳам ғолиблик учун кураш олиб бордилар.

Ҳамшаҳримиз Р. Рўзиохунов эса барча рақибларини доғда қолдириб ўз вазни тоифаси бўйича икки бор шоҳсупанинг энг юқори поғонасидан ўрин олди.

Шавкат ЗАРИПОВ.

Қадимдан қолган бир сўз бор: «Инсон дилдан кулиб қаҳ-қаҳ урса, унинг умри узаяди».

Агар ўйин-кулги, ҳазил-мутойиба, ҳушнудликка берилсангиз, бу соғлиққа ёрдам бериши мумкин, деган назария устида олимлар кўплаб тадқиқот ишлари олиб боришмоқда.

Америкалик тиббиётчи олимлар кулгу беморларга ёрдам қилиши мумкинлиги ёки бўлмаслиги устида текширув олиб бормоқдалар. Докторлар қаттиқ бетоб касаллар кулганидан кейин ўзларини анча енгил ҳис қилганларига шоҳид бўлишган.

КУЛГУ— УМР УЗАЙТИРАДИ

Кулги инсонга тетиклик ва соғлиқ бахш этади, дейди америкалик олим Кулинат.

Олим 1964 йилда 50 ёшлик пайтида умуртқа поғонасидан касал бўлади. Докторлар унинг дардига даво топа олмайдилар. У мазкур касалликдан омон қолишга кулгу сабаб бўлган. Олим кулган сари ўзини-ўзи даволай бошлаган, сўнг орадан бир неча йил ўтгач, «Касаллик анатомияси» деган китобни ёзган.

Докторнинг айтишича, бу китоб касалликка қарши курашда кулгининг таъсири ёрдам қилганлигини акс эттириб, одамлар эътиборини ўзига жалб қилмоқда.

Олимлар кулгу ва яхши кайфият инсон вужудининг касалликка қаршилик кўрсатиш қобилиятини орттиради, деб ҳисобламоқдалар.

Кўп куладиган кишиларнинг қонида касалликка қарши курашадиган ҳужайралар сони кўп эканлиги кашф этилган.

Тадқиқотчи олимлар эндиликда фақат кулган кишилар бошқаларга қараганда озроқ касал бўлармикан, деган назарияни кашф қилмоқдалар. Бу саволнинг жавобини топиш учун анча вақт керак, албатта.

(«Садо», «Америка овози» радиостанцияси эшиттиришлари асосида).

Эшитдингизми?

НОРВЕГИЯНИНГ САЛБ ЮРИШИ

Футбол бўйича аёллар ўртасида уюштирилган Европа чемпионати якунланди. Финалда италиялик «гўзаллар»ни енгган Норвегия терма жамоаси Эски дунё чемпиони деган юксак унвонни қўлга киритди. Учрашув тақдирини ҳал этган ягона тўпни 76-дақиқада Кетстад киритди.

Учинчи ўрин учун эса Дания ва Германия терма жамоалари майдонга тушдилар. Бу сафар ҳам скандинавияликларнинг қўли баланд келиб немис дугоналарини 3:1 ҳисобида мағлубиятга учратдилар.

КАТТА ЙЎЛ АРАФАСИДА

Куни кеча УЕФА 1993—1994 йили Европа чемпионлари Кубоги (ЕЧК), Кубок эгалари Кубоги (КЭК) ва УЕФА Кубоги (УК)нинг қуръасида иштирок этадиган 148 футбол жамоасининг номларини эълон қилди.

Сентябрь ойида бошланажак кубок ўйинларида собиқ Иттифоқнинг етти республикаси вакиллари қатнашадилар. Унда биринчи бор Беларусь ва Молдова давлатларининг иштирок этиши мўлжалланмоқда. Грузия, Арманистон, Озарбайжон клублари эса мазкур мамлакатлардаги сиёсий аҳволнинг беқарорлигини ҳисобга олиб қуръага киритилмади. Энди собиқ СССР республикаларининг Европа турнирларида қатнашадиган вакиллари билан танишинг:

Россия — «Спартак» (Москва) — Чемпионлар Кубоги.

«Торпедо» (Москва) — Кубок эгалари Кубоги, «Спартак» (Владикавказ), «Динамо» (Москва), «Локомотив» (Москва) — УЕФА кубоги.

Украина — «Динамо» (Киев) — ЕЧК, «Карпати» (Львов) — КЭК, «Днепр», (Днепропетровск) — УК.

Беларусь — «Динамо» (Минск) — ЕЧК, «Неман» (Гродно) — КЭК.

Эстония — «Норма» (Таллинн) — ЕЧК, «Николь» — (Таллинн) — КЭК.

Латвия — «Сконто» (Рига)— ЕЧК, РАФ (Елгава) — КЭК.

Литва — «Экранас» (Паневежис) — ЕЧК, «Жальгирис» (Вильнюс) — КЭК.

Молдова — «Зимбрул» (Кишинев) — ЕЧК.

Бундан ташқари Италиядан етти, Германия ва Испаниядан олтитадан клуб мазкур нуфузли турнирларда қатнашади.

Шерзод ЗИЁДОВ тайёрлади.

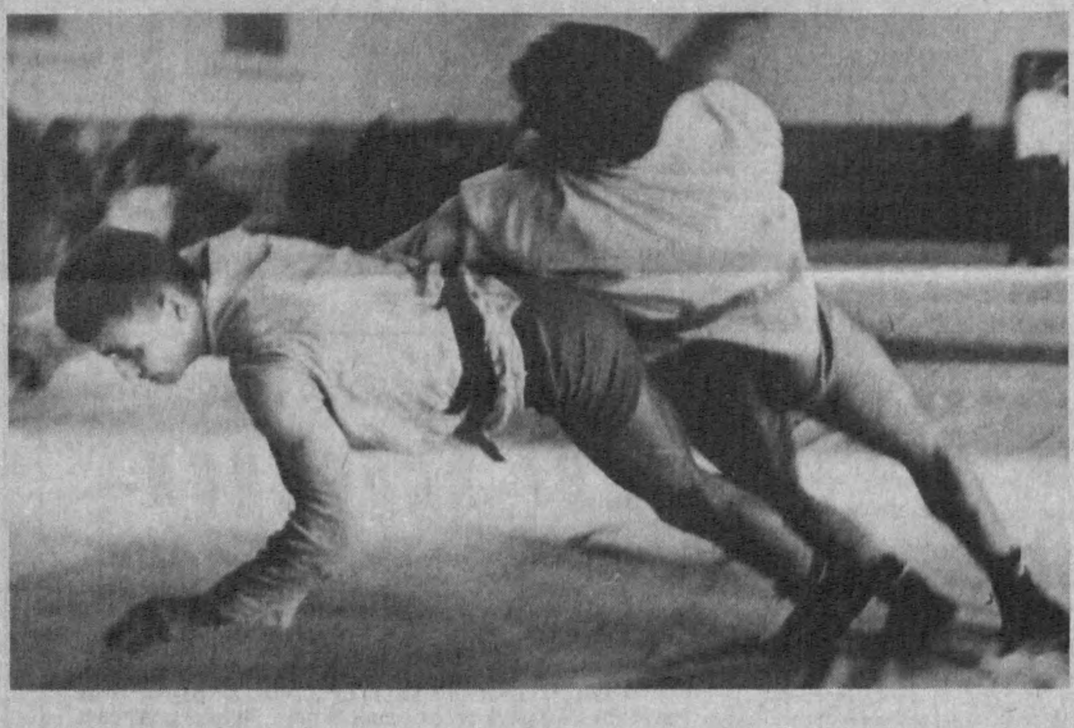

Кураш — мардлик, маҳорат синови. Шундай курашчини, токи халқ эслаб юрсин!

* *Хотира*

УНУТИЛМАС ЎКИНЧ

1979 йил. Жазирама асад ойининг 11-куни. Бу кунни бутун ўзбек футбол ишқибозлари бир умр ёдларидан чиқмайдиган ва хотирлаганда ҳам чексиз армон ва кўзларда ёш билан эсга оладилар. 11 августда машъум ўлим юртимизнинг қувончлари, энг севимли ўн етти ўғлонини ўз бағрига тортди. Мана ўн тўрт йилдирки, футболсевар халқимиз ўша самода учиб кетаётган ўн етти тулпори сиймоларини такрор-такрор ўкинч билан хотирлаб, ҳали-ҳануз улар дарвозага йўллаган тўпларни ҳаяжон билан ёдга олади.

Айниқса футбол майдонида «сузиб» юрувчи Аннинг ҳайратомуз урган голларинию Олим Ашировнинг чиройли комбинацияларини, дарвозабон Сергей Покатиловнинг дарвоза тўри томон елдек учиб келаётган тўпни моҳирона илиб олишини ҳозир ҳам кўзларда ёш билан эслашади. Бугунги пахтакорчилардан уларнинг руҳларини излашади.

Ана шундай халқимиз эъзозида бўлган моҳир ўғлонлардан бири Ўзбекистон футболининг ривожи ва равнақи йўлида ўз жонини қурбон қилган ажойиб, бетакрор инсон марҳум Мансур ака Толибжонов эди. Ўттиз беш ёшида орамиздан бевақт кетган нодир истеъдод эгаси Мансур ака ҳаёт бўлганларида бу йил 49 ёшга тўлар эдилар.

У кишининг спортга кириб келиши оддий. Сабаби мактабда ўқиб юрган кезлардаёқ акаси Қобилжон ортидан укаси Асқаржонни эргаштириб футболга борар, акаси урган чиройли голларни икки кичкинтой ҳаяжон ила кузатар, уйга қайтгач Имомжон ота ва Рихсихон аяларни ҳоли жонига қўймай учрашув натижаларини бири олиб, бири қўйиб сўзлаб беришарди. Ўша пайтларда маҳалладаги ёшу қари бу «уч ака-ука ботирлар»ни бир кун келиб «футбол юлдуз»ларига айланишларини билмаганлари каби, ота ва аялари ҳам ўғиллари Қобилжон ва Мансуржон пешонасига тақдир футболнинг эзгу ишлари йўлида жон фидо қилишларини битганини ўша онда хаёлларига ҳам келтирмаган бўлсалар керак.

Ёшлик чоғларидаёқ Мансур ака футбол билан ўқишни жонидан ҳам ортиқ кўрарди. Шунинг учун ҳам Яккасарой туманидаги 144-ўрта мактабни олтин медалга тамомлаб, футболга қаттиқ меҳр қўйди. Ва мақсади сари интилишга, ўз устида изланишга киришди.

Дастлаб у Шаҳрихоннинг «Оқ олтин»и (ҳозирги «Шаҳрихончи»)да, Ўзбекистон терма жамоасида, кейинчалик Гулистондаги «Пахтачи» жамоасида тўп сурди, сўнгра шу жамоада устозлик қилди.

1978 йилдан фаолиятини «Пахтакор» жамоасида давом эттирди. Одам очиқкўнгилли, киришимли бўлса иши ҳамиша осон кўчади, деганлари рост экан. Мансур аканинг ширинсуханлиги, барча билан дўст, ўртоқ бўлиб кетиши бу сафар ҳам қўл келди. Тез орада нафақат жамоа йигитларининг, балки раҳбарларининг ҳам ҳурматини қозонди. Меҳрибонлиги ва самимийлиги билан обрў-эътибор орттирди.

Уни ағайни-ю қариндошлари ҳали ҳануз чуқур ҳурмат билан ёдга олишади. Назаримда у ҳамон ўлмагандек, ҳозир Ўзбекистон жисмоний тарбия ва спорт қўмитасининг эшиги очилади-ю, Мансур ака кириб келадигандек...

...Ўша куни Мансур ака Тошкент — Гурьев — Донецк — Минск маршрути бўйлаб учиш олдидан Имомжон ота ва Рихсихон аялардан оқ фотиҳа олгани олдиларига борди. Оҳ, шўрлик ота бу ўз фарзанди билан сўнгги видолашуви эканини, бир кундан кейин тақдир севимли ўғлининг пешонасига ўлим сўзини ёзиб қўйганини билса эди. Муштипар она ўз жигаргўшасини сўнгги манзилга кузатаётганини сезганида эҳтимол қучоғидан бир умр қўйиб юбормаган бўлармиди?! Ширин-шакар фарзандлари Наргиза билан Алишерлар оталарини сўнгги бор кўриб туришганини сезишганда, ундан чиройли ўйинчоқлару, ширинликлар олиб келиш ўрнига, ой бориб, омон қайтишини сўраган бўлармидилар?! Фалокат оёқ остида, деб бежиз айтишмаган экан кексалар. Ҳовлининг ёғоч дарвозаси ўз эгасини сўнгги бор кузатиб қўяётганини англаганида эҳтимол уни кўчага чиқишига тўсиқ бўлиб кўксини қалқон қилармиди?! Юртимизнинг ўн етти ўғлони қатори уни ҳам ўз бағрига олиб самога кўтарилган самолёт бир неча соатлардан кейин Украина осмонида абадиятга айланди.

Мана, яна пойтахтимиз Тошкент узра оқшом чўка бошлади. Эҳтимол Мансур ака улғайган, ҳозирда унинг номи билан аталувчи кўчада ҳам сон-саноқсиз чироқлар ёна бошлагандир...

Дили ОРОМ,
ТошДУ талабаси.

ТИЖОРАТ ХАБАРЛАРИ ВА ЭЪЛОНЛАР

• *Кўрик—танлов* •

ЁШ ИСТЕЪДОДЛАРНИ ИЗЛАЙМИЗ

УЛУҒБЕК номидаги Истеъдодли ёшларни қўллаш республика жамғармаси Ўзбекистон Республикаси мустақиллигининг икки йиллиги ва Шарқ оламининг буюк мутафаккири Мирзо Улуғбек таваллудининг 600 йиллигига бағишлаб «Ёш истеъдодларни излаймиз» шиори остида ижодкор ёшлар кўрик-танловини эълон қилади.

Кўрик-танлов шиорлари:
«Кашфиёт эт, Ўзбекистоним!»
«Саломат бўл, Ўзбекистоним!»
«Ўзбекистонни асрагин!»

Кўрик-танлов шиорлари:
«Ижод эт, Ўзбекистоним!»

Кўрик-танловга 30 ёшгача бўлганлар: мактаб ўқувчилари, билим юртлари, техникум, олий ўқув юрти талабалари ва **барча ижодкор ёшлар таклиф этилади.**

Кўрик-танловга қуйидаги изланишлар бўйича ишлар топширилади:

«Кашфиёт эт, Ўзбекистоним!» бўлими бўйича — механика ва физика соҳасидаги ихтиролар, машина ва ускуналарнинг амалдаги намуналари, моделлар, оригинал лойиҳалар ва конструкторлик ечимлари, эҳм, математик таҳлиллар;

«Саломат бўл, Ўзбекистоним!» бўлими бўйича — янги даволаш усуллари ва дори-дармонлар, тиббиёт асбоб-ускуналари ва касалликнинг олдини олиш самарали йўллари;

«Ўзбекистонни асрагин!» бўлими бўйича — аҳоли экологик хавфсизлигини таъминлайдиган, атроф муҳитни ифлосланишдан мустаҳкам ҳимоя қиладиган янги усуллар ва техник воситалар;

«Ижод эт, Ўзбекистоним!» бўлими бўйича — бадиий ва публицистик асарлар, тасвирий санъат, бадиий графика мажмуи, мусиқа ва кино асарлари.

Кўрик-танлов 1993 йил 1 октябрдан бошланади, якуни эса 1994 йил 20 февралдан 10 мартгача кўриб чиқилади. Кўрик-танловга қўйиладиган ишлар қуйидаги манзилга юборилсин:

Тошкент шаҳри, 700027,
Шайхонтоҳур тумани, Фурқат кўчаси, 1-уй, 5-қават.
Маълумот учун тел: 45-23-46, 45-26-45.

Кўрик-танлов ғолибларини рағбатлантириш учун қуйидаги мукофотлар белгиланади:

1. Улуғбек жамғармаси ҳисобидан чет мамлакатларга 5 та йўлланма;
2. Биринчи ўринни эгаллаган 10 ғолибга 60 минг сўмдан;
3. Иккинчи ўринни эгаллаган 10 ғолибга 30 минг сўмдан;
4. Учинчи ўринни эгаллаган 10 ғолибга 15 минг сўмдан;
5. 20 диплом ва фахрий ёрлиқлар.

Улуғбек номидаги жамғарма кўрик-танлов ғолиблари ижодий қобилиятларининг тинмай камол топишига кўмаклашади.

Ўзбекистон республикаси олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги

ТОШКЕНТ РАДИОТЕХНИКА ТЕХНИКУМИ

1993—1994 ўқув йили учун

ЎҚУВЧИЛАР ҚАБУЛ ҚИЛАДИ

ТЕХНИКУМ ҚУЙИДАГИ ИХТИСОСЛАР БЎЙИЧА МУТАХАССИСЛАР ТАЙЁРЛАЙДИ:

«Радиоаппаратларни лойиҳалаш ва ишлаб чиқариш» мутахассислари-радиотехниклар;

«Материалларни дастгоҳлар ва автоматлаштирилган линияларда ишлаш» мутахассислари — техник-технологлар;

«Интеграл микросхемалар ишлаб чиқариш технологияси» мутахассислари — техник-технологлар.

ТЕХНИКУМГА 9 (8) — 11 (10) синф маълумотига эга бўлган фуқаролар кундузги ва кечки бўлимларга қабул қилинади.

Ўқиш рус ва ўзбек тилларида олиб борилади.

Техникум қошида ётоқхона йўқ.

Техникумга кириш учун зарур бўлган масалалар бўйича қуйидаги қароргоҳга мурожаат қилинсин: Тошкент — 117, Чилонзор даҳаси, 20 «Д» мавзеси, Катта Қаъни кўчаси, 52-уй. Радиотехникум.

Мурожаат қилиш учун телефонлар: 76-67-98, 74-26-89. 50, 69, 78-автобусларнинг «Радиотехникум» бекати; 17-трамвайнинг «Уй-рўзғор моллари дўкони» бекати; 6, 19-троллейбусларнинг «20-мавзе» бекати.

ҚАБУЛ КОМИССИЯСИ ҲАР КУНИ СОАТ 9.00 ДАН 18.00 ГАЧА, ШАНБА КУНЛАРИ ЭСА СОАТ 9.00 ДАН 16.00 ГАЧА ИШЛАЙДИ.

Ўрта Осиё кабеллар ишлаб чиқариш бирлашмасининг

«АСОС» КИЧИК КОРХОНАСИ

ТУГАТИЛДИ

Барча даъволар эълон чиққан кундан бошлаб бир ой давомида қабул қилинади.

«УЗМЕДА» ЎЗБЕК-ХИТОЙ ҚЎШМА КОРХОНАСИ

контракт системаси бўйича малакали тикувчи-мотористкаларни

ИШГА ТАКЛИФ ЭТАДИ

Манзилимиз: Закария-розий 1-тор кўчаси, 24-уй («Чевар» фабрикаси ёнида). Телефон: 47-44-95.

«ЎЗҚИШЛОҚХЎЖТАЪМИНОТТУЗАТИШ» БОШ АХБОРОТ-ҲИСОБЛАШ МАРКАЗИ

БИШКЕК, ПАНФИЛОВ, ҲИНДИСТОН, ЭРОН, ПОЛЬША, ГРЕЦИЯ, МАЛАЙЗИЯ ҳамда яқин ва олис чет эл мамлакатлари бўйлаб сайёҳлик йўналишларини режалаштириш, ҳисобга олиш ва ташкил этишга доир **АХБОРОТЛАРНИ ИШЛАБ ЧИҚАДИ.**

Саёҳат муддатлари, нархи, ҳужжатларни расмийлаштириш ва транспорт турлари тўғрисида маълумотлар олиш учун 44-55-12 телефонига ёки қуйидаги манзилга мурожаат қилишингиз мумкин: 700195, Тошкент шаҳри, Абай кўчаси, 4-«а» уй, 109-хона.

Тошкент шаҳар соғлиқни сақлаш Бош бошқармасига қарашли 17-шаҳар клиник шифохонасининг маъмурияти ва касаба уюшмаси асаб касалликлари бўлими мудири Маъсуда Акбар қизи Фозилбековага отаси

Акбар ШАРИПОВнинг

вафот этганлиги муносабати билан чуқур таъзия изҳор қилади.

Муҳаррир Эркин ЭРНАЗАРОВ.

Тошкент оқшоми

МУАССИСЛАР: Халқ депутатлари Тошкент шаҳар Кенгаши ва «Тошкент оқшоми» журналистларининг жамоаси

Газета Ўзбекистон Республикаси Давлат матбуот комитетида рўйхатга олинган. Рўйхат сони — 000101.

Шанба ва якшанбадан ташқари ҳар куни ўзбек тилида чиқади.

ТЕЛЕФОНЛАР: хатлар — 33-29-70; эълон ва тижорат хабарларини жойлаштириш масалалари бўйича 32-81-42, 32-55-34, 33-56-67.

Эълонлар ва тижорат хабарлари аниқ ва тўғрилиги учун жавобгарлик уларни берган ташкилот ва шахслар зиммасидадир.

МАНЗИЛГОҲИМИЗ: 700000, ГСП, Тошкент, Матбуотчилар кўчаси, 32-уй.
Ҳажми — 2 босма табоқ.
Офсет. Қоғоз бичими А — 2
Нашр кўрсаткичи 64690.

■ Босмага бериш вақти 11.30

■ Босмага берилди 12.00. Ўзбекистон Республикаси Президенти Маҳкамасининг Ишлар бошқармаси ҳузуридаги «Шарқ» нашриёт-матбаа концерни. Корхона манзили: «Буюк Турон» кўчаси, 41-уй. 1 2 3 4 5 6